

ACTA REG. SCIËNT. UNIVERSITATIS CLÁUDIOPOLITANÆ
FRANCISCO-JOSEPHINÆ ANNI MDCCCXCVII—XCVIII.

FASCICULUS I.

I.—II.

BESZÉDEK,

MELYEK

A KOLOZSVÁRI M. K. FERENCZ-JÓZSEF TUDOMÁNY-EGYETEM
MDCCCXCVII—XCVIII. TANÉVI RECTORA ÉS TANÁCSÁNAK
BEIKTATÁSA ÉS

A TANÉV MEGNYITÁSA ALKALMÁBÓL

1897. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 15-ÉN TARTATTAK.

Dr. Cs. J. J. J.
Tanársegéd

KOLOZSVÁR

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA

1897.

I.

BESZÉD,

melylyel

Farkas Lajos,

a jog- és államtudományok doktora, a római jog ny. r. tanára, miniszteri tanácsos, az I. alapvizsgálati bizottság másodelnöke, a jog- és államtudományi karnak 1877/8. és 1887/8-ik tanévi volt dekánja, 1878/9. és 1888/9-ben prodekánja, a Magy. Tud. Akademia lev. tagja, az Erd. Róm. Kath. Status igazgató-tanácsának tiszt. előadója, az Erd. Róm. Kath. Irod. Társaság tiszt. v. tagja, egyházi főgondnok, a kolozsvári állami tanítónőképezde igazgató-tanácsának és a bonczhidai állami elemi népiskola gondnokságának tagja, az egyetemnek 1896/7. tanévben volt rectora és 1897/8 tanévi prorectora.

A TUDOMÁNY-EGYETEM KORMÁNYÁRÓL LELÉPETT

1897. szeptember hó 15-én.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Egyetemünk önkormányzati és nyilvános működésének évről-évre visszatérő ténye a lelépő rector beszámoló jelentése. A hatósági hatalmat a rector és tanács kezébe letevő közakarat, abban szemléli a szervezeti eszmében foglalt egység erejének megnyilatkozását, keresi önmagával és a közélettel szemben megnyugvását.

Jelen alkalommal a beszámolás jelentősége még nyerhetne súlyában a mennyiben immár 25 év állván megettünk, intézményünk működésének számbavétele és mérlegelésénél az évi keret önkénytelenül is tágul, az általánosabb szemlélet mintegy kényszerítőleg jut előtérbe.

Azonban Tanácsunk gondoskodása következtében, mely szerint a 25 év történetének méltatása külön bizottságnak és e mellett egy ha csak szűkebb körben is megülni szándékolt évfordulói ünnep alkalmára van fentartva: jelentésem, úgy vélem, jó úton fog maradni, ha benne csak a közvetlenül lefolyt tanév krónikáját fogom szem előtt tartani.

De élénken érzem mégis feladatom megfelelő teljesítésének nehéz voltát és csak érdemen felül tapasztalt kegyes elnézésük biztat, hogy nagybecsű

figyelmüket gyarlóságom az ügy jelentőségétől elfordítani nem fogja.

I.

Az egyetem hódoló tisztelgése Ő Felségénél. Részvétírat az Alençoni hercegnő halála alkalmából. József főherceg Ő Fenségének doktori oklevelünk átnyújtása.

1. Emlékezetes eseményünk marad, hogy ezen évben is szerencsések lehettünk hű alattvalói hódolatunkat dicsőségesen uralkodó Felséges Urunk és Királyunk előtt a pozsonyi millenaris szoborünnepély alkalmával bemutatni. Felséges Urunknak egyetemünk előrehaladását atyai gondossággal kísérő legmagasabb figyelme, mint mindenkor, úgy most is a legmélyebb hálára kötelező kitüntető módon nyilatkozzék meg irántunk, a midőn a közös fogadás közben egyetemünk rectorát kegyelmes megszólítással megkülönböztetve, tőle hallgatóink száma és előmenetele, különösen és részletesen pedig építkezéseink felől élénk érdeklődéssel kérdezősködni és haladásunk fölött örömeink is kifejezést adni legkegyelmesebben méltóztatott.

2. A legmélyebb tisztelettel járult még Tanácsunk Ő Felsége legmagasabb színe elé, a midőn az Alençoni hercegné, Felséges Királynénk nővére Ő Fenségének ismeretes gyászos elhunytá felett mélyen érzett részvétének külön felíratban bátorkodott kifejezést adni; a miért v. és k. o. miniszterünk ő nagyméltóságának f. évi június 30-án 2679. eln. sz. alatt kelt magas leírata szerint: „Ő cs. és apost. kir. Felsége a tudomány-egyetemnek legmagasabb köszönetét kegyeskedett nyilvánítani“.

3. És már itt hálás emlékezettel legyen kiemelve az egyetemünket állandó fénynyel megajándékozó július 6-ika, a mikor a legmagasabb királyi háznak a haza és nemzet lelkes szeretetében mindig előljáró tagja, József Főherceg úr Ő Fensége, eljött a tudomány még szűkes hajlékába, hogy doktori oklevélnek átvételével maradandó tanúságot tenne arról a sokat emlegetett, de a legtöbbször csak emlegetett, tisztelet és elismerésről, mely a közéletnek a tudomány áldásaiba vetett hitét erősíteni, a haladhatásra követelt áldozatok nyújtását a nemzetnek kedvessé, hű munkásainak pedig önzetlenül odaadó szeretetét éleszteni, mindenütt és mindenkor bizonynyal legméltóbb mód marad.

Jelentésem más helyén (I. sz. Függelék) ezen emlékezetes és akadémiai jelentőségén kívül a napi sajtó által is méltán éppen olyan közéleti fontosságúnak vett ünnepély leírása foglaltatván, szabad lesz talán még csak annak érintésére szorítkoznom, hogy Ő Fensége tisztelete és elismerése fenkölt lelkiületéhez híven egyetemünk összességébe ritka jósággal és szeretettel foglalá be azon kiváló és feledhetetlen tudós tanárunk emlékét, a kinek kiterjedt hírneve az általa megalapított botanikai kert és intézet becsével, elválaszthatatlan összeköttetésben fog maradni.

II.

Szervezeti alapjainkból eredő nehézségek.

Áttérve most már egyetemünk belső életének méltatására, a helyes és igazságos megítélhetés

tekintetéből mindenekelőtt rá kell mutatnom azon még mindig túlsúlyljal bíró tényre, hogy az életműködésében kimutatható örvendetes előrehaladás, nem normális szervezet alapján haladó munka eredménye.

Alapszervezetünk lényegileg még ma is csak provisorium és pedig tudvalévőleg eredetijében idegen gondolkodásmód és érdekek szem előtt tartásával megalkotott rend átvétele által létesített lévén, hiányzik belőle a sajátosan önálló tervszerűséggel járn szokott állandóság és biztosság eszméje, a minek pedig folytonos tudata nélkül egyenletesen haladó és lasanként hagyományossá alakuló erőteljes közszellem nem fejlődhetik.

Az 1872. évi XIX. t. cz. éppenúgy igen sokat mint igen keveset mondó, inkább töredékes határozmányai, az ugyanazon évi október 7-én 26239. sz. a. kelt organikus miniszteri rendelet és mellékletei, valamint az ezt kiegészítő vagy magyarázó későbbi felsőbb intézkedések ugyanis már az eredeti alapeszménél fogva sem voltak arra alkalmasok, hogy belőlük az universitas újkori eszméje állandó jelleggel és közéletünk követelményeivel szerves módon összenövő alapintézményképpen bontakozhatott volna ki. Holott kétségtelen, mert százados tanuságok erősítik, hogy az egyetem általános céljának öntudatos szemelöttartása nem azt teszi, mintha benne a sajátosan nemzeties észjárás, sőt országrészi érdekek követelményei érvényesülési módot ne találhatnának. A minek minden figyelmes

szemlélő előtt könnyen felötlő egyik legközelebbi jelensége, hogy nálunk vajmi keveset is tudnak azon bensőbb és féltékenyen ápoltságokról, mely nemcsak az európai régi, de már Amerika újabb keletkezésű egyeteménél is szélteben észlelhető. Különösen a tanítványoknak a mi hajlékunk inkább szállás, mint az édes anya otthona. Ha küszöbét átlépték, még mint doktorai is ritkán viszik magukkal azon nemesítő és tevékenységüket a késő vénségben is irányító szolidaritás érzését, mely egy főiskola magas hivatását és ki sem számítható jótékony hatását a közélet műveltebb rétegeiben a leghatályosabban képes ébren tartani.

Mig másfelől, hogy éppen csak még ezt említeném, az átvett szervezet sajátos egyeztető kísérlete az universitas fogalmában szükségképpen adott erkölcsi személyi egység és fakultási önállósággal: nem egyszer vet fel olyan kompetenzialis nehézségeket, melyek nemcsak az egység öntudatát zavarják, hanem különben egészen érthetetlen ellentétek, hogy ne mondjam éppen keserűségekkal járnak. És ha mindezek mellett az erőteljesebb fejlődés jeleit tőlünk senki el nem vithatja, ezt az én csekély megítélésem szerint csakis annak tulajdoníthatom, hogy magas közoktatási kormányunk és keblő kormányzatunk helyes érzéke és előrelátása, szervezeti szabályaink ideiglenes mivoltát figyelembe véve, inkább az általános alapeszme követelményei, mint a betűk után haladtak. És ha szabad ide tennem, ez volt irányadó rám nézve is rectori tisztem teljesítése közben úgy közvetlenül a

Tanács, mint az egyes karokkal való viszonyomban. Mert ámbár kétségtelen, hogy a rectori méltóságban és vele járó hatáskörben az universitás sajátos módon alakult ideális egysége még jelen szervezetünkben is kifejezésre jut; a minél fogva a rector személyében bizonynyal többet kell látni valamely bürokrátikus főnökséggel összekötni szokott adminisztratív hatalmi tényezőnél. De éppen olyan világos előttem az is, hogy e méltóság súlypontja legtermészetesebb, egyenletesen állandó és megnyugvást biztosító helyzetét csak a Tanácsban találhatja meg. A mihez alkalmazkodva, kormányzási tényeim önállóságát csak azon esetekben akartam megóvni, a midőn az áthárításban nem erre, mint talán éppen a kötelesség és felelősség elől kitérésre lehetett volna következtetni.

III.

Az Egyet. Tanács fontosabb kormányzati intézkedései.

1. A jelzett általános állapot következményeire Tanácsunk évi működésében lépten-nyomon rá mutathatunk, a X. rendes és IX. rendkívüli ülés csaknem mindenikében merülvén fel oly kérdések, melyek szervezeti jelentésük voltak, s ennél fogva a fennálló rend köteles figyelembe vétele mellett mindannyiszor a jövőendő óvatos előkészítését is kötelességünk kétevék.

2. Így mindjárt a tanév elején boldog emlékü prorektorunk dr. Martin már aggasztóan súlyosbodó betegsége miatt tisztéről lemondani kényszer-

rúlvén, kétely merült fel: valjon, mivel szervezeti szabályunk az ily módon üresen maradt hely betöltésére vonatkozó kifejezett intézkedést nem tartalmaz, hallgatása miképpen lenne értelmezendő?

Tanácsunk figyelemmel volt ugyan annak 13 §-ra, sőt az 1872. évi október hó 7-én 26,239. sz. a. az egyetemi szervezet első berendezésével miniszteri biztosul kiküldött gr. Mikó Imréhez intézett útasítás 3. pontjára is; mindazáltal tekintettel arra, hogy a hatóságok választásában az önkormányzati jogok egyik legsarkalatosabbika van biztosítva és már a hivatalos szolgálat érdeke is követeli, hogy minden állandó jellegű szervezeti tiszt saját functionáriusa által legyen betöltve: azon egyhangú határozatban állapodék meg, hogy hatósági szervezeti szabályzatunk idézett §-a a prorectori méltóság időközi betöltését ki nem zárja. A minek következtében Rectort megbízta, hogy a prorector választása céljából a szervezeti szabályzatnak a rector választásra vonatkozó §§. értelmében a választást tartsa meg. (Az 1896. évi szept. 22-én tartott rendk. ül. jegyzők. 9. pontja.)

A mi 1896. évi október hó 11-én megtörténvén, 1896/7. tanévre prorectornak a sorrendes karból egyhangúlag Dr. Fabinyi Rudolf választatott meg, a kit eme tisztében vallás- és közoktatási miniszter úr ő nagyméltósága 1896. évi október 22-én 58099. sz. a. kelt magas rendeletével megerősítvén, ezzel egyúttal Tanácsunknak egyetemi önkormányzatunkra nézve kétségkívül kedvező értelmezését jóváhagyó tudomásul venni méltóztatott. A mely kegyes intéz-

kedésért hálás köszönetet mondani kedves kötelességemnek ismerem.¹

3. Elvi jelentőségű megállapodása Tanácsunknak a szolgálati esküre vonatkozó is, mely szerint az egyetemnek már kötelékében álló kinevezettekől újabb kinevezés esetében szolgálati esküt csak akkor vesz be, ha az illetőnek szolgálati viszonya szerint az előző állás elfoglalásakor letett és az újra vonatkozó között eltérő kötelezettségek az eskü tartalmának módosítását követelnék. (1896. évi szept. 22-én tartott ülés jegyzőkönyvének 2. pontja, melyet nagyméltóságú miniszteriumunk 1896. évi október hó 2-án 54,614. sz. a. kelt rendeletével szintén észrevétel nélkül tudomásul vett.)

4. Továbbá a „sub auspiciis Regis“ felavatási ünnepélyek külső díszét (addig is, míg egyetemünk aulája elkészül) megállapító azon intézkedés, mely szerint a külső díszítéseknel a külön felavatási 1893. jul. 18. 28,418. számú szabályzat feltétlenül kiszabott követelményein túl nem megy; a nagy közönnyel szemben pedig az egyetem más rendes ünnepélyei alkalmával előírt módot tartja meg. (Az 1897. évi jan. hó 26-án tartott ülés jegyzőkönyvének 81. pontja.)

5. És végre a Tanács rendelkezése alatt álló alap felhasználása, illetőleg az abból való kiutalásra vonatkozó azon megállapodás, hogy 50 frtot meg nem haladó kiadásokat a mindenkori rector

¹ Hasonló esetben ellenkező döntvényt hozott az osztr. min. 1881. febr. 3. 1406. sz. döntvény, l. Sehweikhardt Sammlung d. f. d. oest. Univers. gilt. Gesetze u. Verordn. 78 e. 764. l.

saját hatáskörében utalványozhat; azonfelüliek ellenben a Tanács határozatából folyósíthatók. Mindkét esetben a Tanácsnak jelentés teendő. (L. 1897. évi jan. 26-án tartott ülés jegyzőkönyvének 79. p.)

6. A mennyiben az egy ideig hibás irányban haladott és már igen komoly következményekben nyilvánult gyakorlatnak megszüntetését és a szabályzatilag megállapított rend visszaállítását eszközlé, e helyen említhetem Tanácsunknak 1897. évi febr. hó 27. tartott ülésében hozott határozata alapján 758. sz. alatt kiadott, a tanpénzek kezelése és az ezekből kiutalni szokott helyettesítési jutalmazásokról szóló rectori utasítást, mely különben minden érdekelttel hivatalból közölterett.

7. Ámbár csak vélemény jellegűek, de egyetemünk jövő fejlődésére nézve igen fontosoknak kell jeleznem Tanácsunk megállapodásait a magyarországi kegyes-tanítórend kormánya és az unitárius egyház képviselő tanácsának ama kérvényeik felől, hogy a nagyméltóságú v. és k. o. ü. miniszter úrnak 1895. április 18-án 18,936. sz. a. kelt magas rendeletében a kolozsvári ev. ref. theologiai intézet hallgatói részére, a mennyiben azok az egyetem rendes hallgatóiként felvétetnének, a közönséges tanulmányi rendünktől eltérőleg nyújtott kivételes kedvezmények, a Kolozsvárt már létesített és „Kalahazantinum“ névvel jelölt rendi intézet, illetőleg unitárius theologiai tanfolyam növendékeire is kiterjesztetnének.

Méltányolva közoktatási magas kormányunk részéről is elfogadott azon törekvést, hogy a kegyes-

tanítórend papi tagjai, valamint az unitárius egyház papjelöltjei, a szoros értelemben vett szakképzettség mellett az egyetem útján minél szélesebb körű általános műveltséghez juthassanak, Tanácsunk a kért kedvezmények kiterjesztése ellen már csak az egyenlő mérték követelményénél fogva sem foglalt állást. De másfelől kötelességszerűleg ezúttal sem mulasztá el a magas kormány figyelmébe ajánlani azon elvi nehézségeket és ezeknek tekinteten kívül hagyásával okvetetlenül előálló complicatiókat, melyek egyetemünket saját célú szervezetében fenyegetnék akkor, ha a tanácsi véleményekben a jelen kivételek szigoruan körülírt határai esetleg tágíttatnának, vagy éppen a most még csak külső, szervezeti jelentőséggel egyáltalában ellátni nem szándékolt kapcsolat, belsőbb lényegbelivé is átváltozni fogna. (L. Egyetemi Tanácsunk 1897. évi január hó 26-án és 1897. június hó 30-án tartott üléseinek 82., 175. sz. alatt hozott határozatait.)

8. V. és k. o. ü. miniszter úr ő nagyméltóságának felhívására és mindenkor a karok keblí véleményének is kikérése mellett, véleményezőleg közreműködött Tanácsunk a II. számú Függelékben felsorolt és többé-kevésbbé állandó jellegű magas rendeletek kibocsátása előtt, valamint némely más egyetemünk belső életét lényegesen érintő, de még eldöntés alatt álló és éppen ez okból itt részletesen fel sem tüntethető kérdésben.

9. Mig ismét saját hatáskörében állapította meg

a) az egyetem tanártestülete által létesített Trefort-alapítványból nyújtandó segélyezések

adományozása (l. az 1896. évi decz. hó 19. felvett jegyzőkönyv 63. pontját) és

b) az egyetemi jelvények használásáról szóló szabályzatait (l. az 1896. évi november hó 21-én felvett jegyzők. 49. pontját).

(L. III. sz. Függelék.)

10. Végre mint Tanácsunk köteles gondosságának tényét emelem ki e helyen az 1896. évi november hó 30-án és 1897. évi február hó 11-én tett felterjesztéseket, melyekben tanáraink törzsfizetésének feljavítását ismételve kérelmezé. Egyetemünk ezen életbevágó, viszontagságos kérdése sokkal ismeretesebb, sem hogy azt itt részletezni szükséges volna, különösen ha hozzá teszem még azt is, hogy felterjesztéseinkre mindeddig közvetlenül szóló választ sem volt szerencsénk nyerhetni. Éppen azért csakis megnyugtató céljából ismétlem, hogy szakminiszterünk ő nagyméltóságának a megoldás tekintetében a legilletékesebb helyen tett határozott nyilatkozata, valamint az ezt megelőző és követő pénzügyi bizottsági és országgyűlési felszólalások után, alig szabad kételkednünk, hogy a minden alkalommal igazságosnak és méltányosnak elismert ügy már az ország jövő évi költségvetésében szerencsés megoldást is fog találni.

11. Tanácsunknak a lejárt tanév folyamán tartott üléseiben hozott 93 határozata közül a fennebbieken kívül itt még akárhányat említhetnék, ha csak fontos voltak tartanám szem előtt. Hiszen, a mint már jelezni szerencsém volt, a mi egyetemi kormányzatunk távol áll a megállapodott rend ke-

retében haladóképtől; nekünk csaknem minden fontosabb kérdésnél egyúttal a megoldás helyes módját is kell megtalálni, mindig arra gondolva, hogy a majdan meghozandó általános egyetemi alaptörvény állandosult irányunk és gyakorlatunkban kipróbált kiinduló pontokat találjon. Éppen erre való tekintettel intézkedtünk, hogy 25 év alatt kiadott elvi jelentőségű magas rendeletek, valamint keblő megállapodásaink összegyűjtve és rendezve legyenek.

Legyen szabad azért feltennem, hogy nem esem menthetetlen mulasztásba, ha egyetemünk összkormányzata szempontjából csak érintve említem még, hogy Tanácsunk folytonos gondoskodása és ellenőrzése alatt működtek a lefolyt tanévben is a külön rendelkezés által létesített és megannyi külön feladatú állandó bizottságok s hogy munkálkodásuk eredménye jelentésem alkalmas helyein kellő kimutatást is talált.

A Tanácshoz beérkezett ügydarabok száma a lefolyt tanévben 1519 drbot tett ki.

IV.

Tanártestületünk helyzete. Halálozások. Új kinevezések. Helyettesítések.
Magántanári képesítések.

1. Nem kell bizonyíthatnom, hogy valamely intézmény alapszervezete mennyire nem közönyös tényező ott, a hol a vele összekötött célnak elérése a hivatásos testületi közszellem megfelelő képződésétől és állandó épségétől függ. Ha tanártestületünk huszonötéves történetére visszatekinthetnék, nem is volna nehéz kimutatni, hogy alapszervezetünk idegen

volta és határozatlansága, miképpen akadályozták ezen irányban is annak teljes mértékben, különösen saját állapotainkkal való egyenletes kibontakozását.

De jó szerencsénk vala másfelől, hogy alaptörvényünkben nyert sarkalatos jogunk, a tanítás szabadsága, éppen csakis az elvi kimondásnál maradt és ez által szabad tért hagyott fenn, a melyen a tehetség és lelkiismereti kötelességérzet alakító erejét kipróbálhatja. Szerencsénk volt és maradt, hogy a nemzetet átható szabadságszeretet és magas közoktatási kormányunknak hozzá alkalmazkodó discretioja a tanári állásnak ama közéleti erkölcsi függetlenséget is biztosítja, a mi nélkül a tanítási szabadság elvének tételezése elméleti theorema hű feszegethetésénél egyebet alig jelenthetne. Ámbár sérelmünk a páratlanul álló, indokában teljességgel hibás inkompatibilitási korlát, mely a nemzet életét irányítani célzó és alkotó közös munkában éppen egy kiválóan értelmi tényezőt nem csak érdeketlenül rekeszt ki, de egyúttal elvonja annak lehetőségét is, hogy mint fennebb érintém, esetleg éppen nem indokolatlan sajátos létfeltétel közvetlen védelmet és erősbűlést találhassanak.

És ha tanártestületünk immár hagyományosnak vehető magatartását visszatekintő mérlegelésre veszem, valjon szemére vethető-e méltányosan, hogy a gondolat szabadságának nem volt hű letéteményesse, hogy tanításaiban, a tudomány igazságainak ápolása és kutatásában, nem ama jó úton halad, melyről évközi felszólalásaimban, különösen a május 29-iki évforduló alkalmával, mint az új egyetem

legbecsesebb tulajdonáról emlékeztem? Felséges Urunk, Királyunk legkegyelmesebb élénk érdeklődése és figyelme, magas kormányának támogató gondoskodásában nyilvánuló bizalma, közéletünk elismerő, állandó jó véleménye, hallgatóink számának folytonos emelkedése és hogy csak még ezt említsem, a miénktől különben más irányúnak venni szokott társadalmi körök vágya saját célú intézményeinket egyetemünkkel állandó érintkezésbe hozataluk által erősíteni: megítélésem elfogulatlansága mellett bizonynyal elég jó erősségek lesznek.

Adjunk is hálát a Gondviselésnek a midőn az alább következőkből láthatjuk, hogy tanártestületünk munkássága a jól szerzett hírnevet megtartani s gyarapítani tudta, és emlékezzünk meg mindjárt a hű munkatársokról, kiket mindnyájunknak előbbutóbb közös sorsa oldalunk mellől a lefolyt tanévben elszóltott.

2. Életének 70-ik évében folyó évi márczius hava 4-én reggeli 5 órakor hosszú és súlyos szenvedés után hunyta le szemét

Dr. Martin Lajos egyetemünkön 24 éven át a felsőbb. mennyiségtan ny. r. tanára, az 189⁵/₆. évben Rectora. A mindig aggasztóbban jelentkező betegség már a rectori év lejártával kényszeríté a prorectori méltóság letételére és a tanítástól egy fél-évre felmentésének kérelmezésére. A készséggel nyújtott pihenési idő azonban az ő nehéz állapotán már éppen úgy nem segíthetett, mint a gondos ápolás, melyben a családi szeretet részesíté. Fájdó szívvel kellett a reménytelenség elbusító jelenségeit szemlélnünk.

Martin ifjúságában kardjával, később kiapadhatatlanul élő vágytól sarkalt tudományos munkássággal tett tanuságot arról, hogy hazájának hű fia akart lenni, tiszteletreméltó életmódjával pedig, hogy a magyar társadalomnak nem vásári kikiáltókra, de tiszta jellemű és zajtalanul kitartó munkásokra van szüksége.

Egész tudós pályáján készültségének minden erejével lankadatlanul munkált a maga elé tűzött ideális mechanikai problema megoldásán. A mint a szakbeli megítélés után mondanom lehet „a szeme előtt lebegett cél” számottevően tényleg kimutatva ugyan nem közelíthette meg; de kedvező feltevések alapján kedvező irányokban végzett számításai szüntelenül állhatatos bizodalmat ápoltak benne; sőt a midőn a mathematicai és természettudományi kar felterjesztésére, a vallás- és közoktatási magas kormány neki lehetővé tette, hogy mechanikai alapfeltevéseit kísérletileg is tanulmányozhassa (mely tanulmányok bármely eredmények esetére jelentőséggel bírnak leendettek), de már kísérletei elején nehézségekbe ütközött: akkor sem csüggedett. Ezzel kétségen kívül becslésre méltó példáját adta a kitartó és fáradságot nem ismerő munkásságnak s annak, hogy az ily munkásság a tudományban kutató elmére nézve még akkor is jutalmazó lehet, ha azt a várt siker nem követi, s csak újabb és újabb reménynyel kecsegtetve, újabb és újabb erőfeszítésre készíti.

Eppen azért egyetemi Tanácsunk hálás elismeréssel tette le koszorúját a megboldogútnak

rávatalára, fejezte ki írásban is őszinte és vigasztaló részvétét a gyászoló család iránt, adta meg mindazon végső tiszteletet, a miket akadémiai jó szokásaink előírnak.

1897. évi január hava 17-én élete 61-ik évében hunyt el Naszódon rokonai körében

Szilasy Gergely, a theologia és filozofia doktora, egyetemünkön alapításától kezdve 1886. évig a román nyelv és irodalomtörténetnek ny. r. és 1879. óta a sémi nyelvek jogosított tanára. Bármely készséggel tenném különben, nehéz volna nekem a megboldogultnak tudományos érdemeit kellő módon méltatni. Pótolja azért ezt itt azon elismerés, melyben a román nyelvet és irodalmat művelő külföldi és hazai tudományos társulatok részesítették. Egy eléggé nem sajnálható politikai izgalom élete legerőteljesebb szakában sodorta le tudós tagtársunkat a tudomány egyenesen haladó útjáról, bénította meg azt a lendületes erőt, mely a tudós existenciát emelkedő mozgásban megtartani, s a tiszteletreméltó fáradságos munkával gyűjtött értelmi kincset az eljött időben igazán gyümölcsözővé tenni szokta.

Tanácsunk és a tudomány kár, melynek a megboldogult kiérdemesült kebli tagja maradt, a szomorú veszteség felett mélyen érzett részvéteiknek nyilvánításával adtak kifejezést s csak a távolság és zord évszaki időjárás volt az akadály, hogy a január 19-iki végtisztességadásában küldöttségünk jelen nem lehetett.

És hogy az ő utolsó órájáig kedvelt, régi

költőjének hangján szólnék: „a jók sokaságának szomorúságára“ folyó évi június 24-én reggeli 7 órakor elhunyt már ő is,

Dr. Brassai Sámuel, egyetemünk megalapítása óta 1883-ig az elemi mennyiségtannak ny.r. és 1876-ik évtől pedig a szanszkrit nyelvnek és irodalomnak jogosított tanára, az egyetemnek 1879/80 tanévben nagyérdemű rectora, kétszer prorectora és jótevője.

Mit mondhatnék én róla egyebet, mint a mit még ki sem hült halottas ágyától eljőve, Tanácsunk előtt elszorúlt szívvel mondtam: hogy az ő érdemeiről beszélni a nemzeti történetírás egyik legméltóbb feladata lesz, melynek hű teljesítésével nem is fog az adós maradni. Hogy abban fog majd kiválni, a mulandóktól szabadúlni, megtisztúlni és a hálás nemzet emlékezetével állandóan egyesülni az ő tüneményeszerű egyénisége, melynek vonásait sajátosoknak a mi szemeink talán csak azért látták, mert bennük az emberi lélek éppen azon ereje jelentkezik, mely ős forrásából a közönségesnél tisztábban fakadott. De hogy azt már mindnyájan éreztük és tudtuk, hogy a csaknem száz éves élet minden napja az igaznak és jónak nemcsak fáradhatatlan keresésében, munkálásában, hanem a belőle megtaláltnak kicsinyen és nagygyal egyaránt önzetlen megosztásában telt el. A miért is a mi iránta való szeretetünket a halál hideg szele nem csökkentheté, fájdalomunkban is csak növekedék, s nevét áldó emlékezettel igtatjuk évkönyveinkbe.

Egyetemünk Tanácsa és tanári testülete mélyen

érezett kegyelettel vett részt a június 26-án d. u. 4 órakor megadott végtisztességben, teljesítvén mindazt, a miben akadémiai jó szokásaink szerint érdemekben elhunytaink iránt halás elismerésünk és tiszteletünk kifejezést találhat.

Fájdalmas veszteségeink számát szaporítá kór- és gyógyszer-tani intézetünk jeles tanársegédének, dr. Bogár Kálmánnak folyó évi július 8-án az ifjúság teljességében rövid szenvedés után bekövetkezett halála; úgyszintén a tanév folyamán szép reményű hallgatóinknak: Asztalos Pál, Beczkay János, Balázs Károly és Kovách Aladárnak korai elhunytá.

A szeretet és a jó törekvésnek mindenkor méltó dicsérete, legyen nekik a mi emlékünknél!

3. Az üresedésbe jött tanszékek megfelelő betöltése az erre illetékes körök főgondja volt. S hogy ez mindeniknél még nem sikerült, a minek következtében a helyettesítés kisegítő módját is fenn kellett tartani, éppen csakis annak tulajdonítandó, mert az immár teljes felszereléssel kibontakozó intézetekkel összekötött tanszékeket egyetemünk jól felfogott érdekében problematikus erőkkal való kísérleteknek többé kitenni nem lehet és nem szabad.

E szerint örömmel és megnyugvással vehetjük, hogy a szabályszerűen kiírt pályázat és az illetékes kar javaslatának tekintetbe vétele mellett legkegyelmesebb kinevezést nyertek az 1896. évi szept. 24-ikéről kelt legfelsőbb elhatározással Dr. Szádeczky Gyula ny. r. tanári minőségben az ásvány- és földtani, az 1897. évi február hó 15-ikéről

kelttel pedig Dr. Istvánffi Gyula a növényteni tanszékre. Mig ismét az illetékes karnak meghívása és az ez alkalommal először javaslatba hozott némely külön kikötések hálásan elismert tekintetbe vétellel, az 1897. évi junius hó 3-ikáról kelt legfelsőbb elhatározással Dr. Schlesinger Lajos bonni ny. rk. tanár a felsőbb mennyiségtan tanszékére lett ny. r. tanárul legkegyelmesebben kinevezve. És így most már meg lehet jövére azon bizalmunk és megnyugvásunk, hogy a tudós hivatásnak kedvezőbb környezettel kínálkozó külföld jeleseinket tőlünk egyidőre ha el is vonza, a megfelelő alkalom éppen úgy vissza hozhatja s módot nyújt nekik az összehasonlítás által a külföld megítélését az igazság és méltányosság mérlegére tehetni.

További örömdetes változás tantestületünk kebelében Dr. Vajda Gyulának, egyetemünkön a magyar művelődéstörténet nagyérdemű ny. rk. tanárának az 1896. évi augusztus hó 18-án kelt legfelsőbb elhatározással ugyanazon tanszakra ny. r. tanárrá történt legkegyelmesebb kineveztetése, valamint az 1896. évi deczember hó 22-ikéről kelttel Dr. Koch Ferencz magántanárnak az egyetemi ny. rk. tanári cím és jelleg legkegyelmesebb adományozása. Végre itt említhetem v. és k. o. ü. miniszter úr ő nagyméltóságának azon kivételes intézkedéseit is, melyek szerint az illető karok felterjesztéseinek kegyes figyelembe vételével megengedni méltóztatott,

a) hogy addig is, mig az 1896. évi decz.

16-ikáról 64,726. sz. a. kelt magas rendelet szerint az 1898. évi költségvetésben egy külön aesthetikai tanszék és megfelelő művészet-történeti gyűjtemény felállítása, illetőleg alapításáról gondoskodnék, Dr. Csengeri János ny. r. tanár ó-kori művészet-történeti előadásokat tartson;

b) Dr. Klug Lipót budapesti, II. ker. áll. fő-reáliskolai rendes és ugyanottani egyetemi magántanár pedig mint ideiglenes szolgálattételre ki-rendelt tanár és illetményei megtartása mellett, egyetemünkön az ábrázoló geometriából, esetleg a szükséghez képest a synthetikus geometria és az infinitesimális számítás geometriai alkalmazásáról is tarthasson, illetőleg legyen köteles előadásokat tartani.

Ezek szerint betöltetlenül maradtak a rendes kereten belül:

a) a bőr- és bujakórtani tanszék, melyet helyettesítőleg Dr. Brandt József,

b) a kórvegytani tanszék, melyet Dr. Ud-ránszky László,

c) a gyógyszerertani tanszék, melyet Dr. Lőte József,

d) a közegészségtani tanszék, melyet Dr. Kenyeres Balázs ny. r. tanár urak láttak el.

Megjegyzem, hogy a gyógyszerertani tanszék, annak eddigi ny. r. tanára Dr. Tóth Lajos f. évi május hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározással vallás- és közoktatási miniszteriumunk osztálytanácsossává legkegyelmesebben kineveztetvén, most már szintén üresedésbe jött.

De ezeken kívül helyettesítve voltak:

1) Dr. Werner Rezső ny. r. tanár betegség miatt történt szabadságolása folytán, az egész tanéven át a bölcséleti jogtan, jogt. encycl. és tételes nemzetközi jog tanszéke; helyettesítve Dr. Kuncz Ignác (bölcs. és nemzetk.) és Dr. Kiss Mór (encycl. és nemzetk.) nyilv. rend. tanár urak által;

2) az egész tanéven át a felsőbb mennyiségtan tanszéke; helyettesítve Dr. Farkas Gyula ny. r. tanár úr által és

3) az első félévben a növénytan tanszék; helyettesítve Dr. Istvánffi Gyula magyar nemzeti múzeumi őr és budapesti egyet. magántanár úr által.

Végre magántanári képesítést szereztek és e minőségükben a nagymélt. v. és k. o. ü. miniszterium részéről is megerősítést nyertek:

Dr. Ferenczy József az irodalmi segédtudományokból,

Dr. Höncz Kálmán a száj- és fogbetegségek tanából,

Dr. Helle Károly debreczeni jogakadémiai tanár a kereskedelmi jogból,

Dr. Kulig Lipót a geometriából,

Dr. Rudas Gerő a fogak szövet- és kórtanából és

Ifj. Dr. Vutkovich Sándor pozsonyi kir. jogakadémiai hely. tanár az alkotmányi és kormányzati politikából, a minnek következtében egyetemünk tanyanyaga részben újabb kibővülést talált.

A fennebbiek szerint a tanári létszám az 1896/7. tanév alatt következőleg állott:

Az 1896/7 évi tanerő száma.

Karak meg- nevezése	Ny. r. t.		Ny. rk. t.		M. tanár.		M. tanító		Előadó		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
	f é l é v											
Jogi karban.....	14	14	2	2	1	1	—	—	1	1	18	18
Orvosi karban	10	10	1	1	7	7	—	—	—	—	18	18
Bölcs. ny. s tört. t. k.	15	15	3	3	2	2	4	4	—	—	24	24
Math. term. t. kar.	6	7	1	1	2	2	—	—	—	—	9	10
Összesen:	45	46	7	7	12	12	4	4	1	1	69	70

A II. félévi létszámhoz hozzáadva az újonnan habilitált 6 magántanárt, az orvostani tanszékek mellett működött 16 tanársegédet, 6 műtőnövédek, kik közül kettő ösztöndíjas, 12 díjas és 9 díjtalán, összesen 21 gyakornokot, végre a math. és természettudományi kar tanszékeinek szolgáló 6 tanársegédet és 2 vegyész-növédek: az egyetemi oktatás rendelkezésére összesen 127 tanerő állott.

E tanerőkből láttatott el az egyetemmel kapcsolatban levő tanárképző-intézet 1 igazgatóval és 17 tanárral.

A tanerők gyarapodásának megfelelőleg szaporodott a hirdetett előadások és ezeknek óraszámja is az alábbi kimutatás szerint:

Az 1896/7 tanévben hirdetett előadások táblázatos kimutatása.

Karak megnevezése	Tárgyak száma		Heti óraszám	
	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév
Jogi karban	34	27	114	102
Orvosi karban	39	40	163	138
Bölcs. ny. s tört. tud. kar.	68	67	141	131
Math. term. tud. karban	29	37	233	292
Összesen :	170	131	651	663

A hirdetett előadások közül nem tartatott meg: a jog- és államtudományi karban az első félévben 1 előadás heti 2 órában; a bölcsészeti karban az I. félévben 2 előadás heti 5 órában; a II-ik félévben 1 előadás heti 2 órában; a math. és természettudományi karban az I-ső félévben 5 előadás és gyakorlat heti 72 órában, a II-ik félévben 3 előadás és gyakorlat heti 63 órában.

V.

Irodalmi munkásság, megbízások, kitüntetések.

A tanszemélyzet az előadások által igénybe nem vett idejét irodalmi munkásságnak szentelte, melyeknek mennyiségét a IV. sz. függelék tünteti föl.

Ezen munkássághoz járult még a különböző megbízások teljesítésének nem csekély száma, melyeket röviden a következőkben említek fel:

1. Dr. Kiss Mór, dr. Finály Henrik, dr. Szamosi János, dr. Moldován Gergely, dr. Szádeczky Lajos, dr. Schneller István, dr. Csengeri János, dr. Böhm Károly és dr. Vajda Gyula ny. rendes tanárok egyes főgymnasiumok, illetve kereskedelmi akadémiák érettségi vizsgálataihoz; a rector és pro-rector az állami ösztöndíjért pályázók versenyvizsgálataihoz miniszteri biztosukúl; dr. Moldován Gergely ny. r. tanár a naszódi alapítványi főgymnasium érettségi vizsgálatához tankerületi főigazgatói helyettesnek küldettek ki. Továbbá dr. Schneller István ny. r. tanár a segesvári és brassói ág. evang. főgymnasium, valamint a brassói ág. evang. alreáliskola; dr. Böhm Károly ny. r. tanár a szászsebesi és medgyesi ág. evang. gymnasium s végül a beteg tankerületi főigazgató helyett dr. Csengeri János ny. r. tanár a brassói r. kath. főgymnasium meglátogatásával bízattak meg. Dr. Abt Antal ny. r. tanár a kereskedelemügyi miniszter megbízásából a kolozsvári fa- és fémipari szakiskola electrotechnikai tanfolyamának zárvizsgálatához; dr. Ferenczi Zoltán címz. ny. rk. tanár pedig a kolozsvári női kereskedelmi tanfolyam vizsgálatához küldetett ki miniszteri biztosúl.

2. Dr. Apáthy István ny. r. tanár a moszkvai nemzetközi orvosi kongressuson egy szövettani referatum tartására felszólíttatván, egy előadást be is jelentett.

3. Dr. Istvánffy Gyula ny. r. tanár megbízást nyert a br. Bornemisza Tivadar által a Novaja-Zemlján gyűjtött növények tudományos feldolgozá-

sára és meghívatott dr. Déchy Mór által (Odessában) a nyár folyamán a Kaukázusba vezetendő tudományos expedícióhoz botanikusnak; miután már előlegesen intézi a régebbeni Déchy-féle kaukázusi expedíciók növénykincseinek feldolgozását.

4. Dr. Hoor Károly orvoskari dekán résztvett a szemcsés köthártyalobnak meggátlása céljából Budapesten tartott értekezleten.

Tanári karunk kifejtett munkássága elismeréseül vehetjük azon kitüntetések, melyekben egyes tagjai a lefolyt tanévben is részesülhetni szerencsések voltak, nevezetesen:

Ő cs. és apost. királyi Felsége

a) Dr. Haller Károly és dr. Farkas Lajos ny. r. tanároknak a tanügy terén szerzett sikeres, illetőleg hasznos működésük elismeréseül miniszteri tanácsosi címet,

b) Dr. Finály Henrik ny. r. tanár és utódainak pedig a „Kendi“ nemesi előnevet méltóztatott legkegyelmesebben adományozni.

c) Vallás és közokt. miniszter úr ő nagyméltósága dr. Szamosi János ny. r. tanárt az országos közoktatási tanács tagjává és az egyetemünkkel kapcsolatos tanárképző intézet igazgatójává méltóztatott kinevezni.

d) A belügyminiszter úr ő nagyméltósága dr. Lechner Károly ny. r. tanárt az orsz. közegészségügyi tanács rendkívüli tagjává nevezte ki.

e) Dr. David Leó ny. r. tanárnak az ezredéves országos kiállítás jury-tanácsa, a kiállításon bemutatott munkái elismeréseül és a kiváló tudo-

mányos vezetésért a „milleniumi nagy érmet« ítélte meg.

f) Dr. Lechner Károly ny. r. tanárnak ugyancsak az ezredéves orsz. kiállításon bemutatott „Kephalograph“ elismeréséül a jury-tanács, a „milleniumi nagy érmet« ítélte meg.

g) Dr. Márki Sándor ny. r. tanárt a Magy. Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagjául,

h) Dr. Szamosi János ny. r. tanárt pedig az Erd. Múz. egylet bölcs. nyelv. és történ. szakosztálya elnökéül választák meg, ezen kívül az utóbbi kineveztetett még a kolozsvári állami polg. leányiskola gondnokságának tagjává is. Ugyanide és hasonló minőségben nevezett ki

i) Dr. Eisler Mátyás egyet. magántanárunk is. Mig ismét

k) Dr. Isschutz Hugó egyet. magántanárunk az ezredéves orsz. kiállítás jury tagjául és újabban az 1900 évi párizsi nemzetközi kiállítás vegyészeti és gyógyszerészeti csoportbizottságnak tagjául neveztetett ki.

Talán itt említhetem meg azt is, hogy miniszterelnök úr ő nagyméltósága Magyarország állami fennállásának ezeréves évfordulója alkalmából veretett aranyérem egy példányát örök emlékezetűl való megőrzés végett volt kegyes egyetemünknek megküldeni; a miért Tanácsunk ő nagyméltóságának hálás köszönetét nyilvánította.

VI.

Az egyetemi hallgatók akadémiái állapota, száma, szakok szerint megoszlása, tanulmányi előmenetele, élvezett jótéteményei. Doktori promotiók.

1. Az egyetemi hallgatóság létszámát karok szerint az alábbi táblás kimutatás adja:

Hallgatók minősége	Jogtud. karban		Orvostud. karban		Bölcs. ny. s tört. t. kar.		Math. term. t karban		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
f é l é v b e n										
Rendes hallgató	400	359	109	108	140	130	65	64	714	664
Rendkívüli hallg.	34	24	7	2	5	3	2	1	48	30
I. é. gyógyszer. növ.	—	—	—	—	—	—	16	17	16	17
II. é. gyógyszer. növ.	—	—	17	18	—	—	—	—	17	18
Összesen :	434	383	133	128	145	133	83	82	795	729

Hogy miként oszlott meg a hallgatóság e létszáma vallás és születésre nézve, azt az V. számú függelék mutatja.

Ezen felül a szülésznői tanfolyamot is hallgatta 29 bábanövendék.

Az 1896/97-ik tanévi hallgatók száma az 1895/96. tanévi létszámot az első félévben 93-mal, a II-ik félévben 86 hallgatóval múlta felül, a mi tehát ismét öröndetes emelkedést jelent.

E hallgatók közül kerültek ki az egyetemmel kapcsolatos tanárképző intézet tagjai is; volt pedig:

Tagok minősége	I. félév	II. félév
Ösztöndíjas rendes tag	16	16
Rendkívüli tag	24	24
Előkészítő tanfolyamon	75	75
Összesen:	115	115

ezeknek szakok szerinti megoszlását az VI. sz. függelék mutatja.

2. A VII. számú függelék az egyetemi hallgatóság számának tanévek szerinti kimutatását tűnteti fel, az egyetem alapításától kezdve. A hallgatók számának a tanév II. felében visszatérő apadása magyarázatát abban találja, hogy különösen a jogi karnál sokan a kedvezményes 7 félévi tanfolyamot végezvén, végbizonyítványt nyernek.

Az 1896/7 tanév alatt is:

Kivétetett	Jogi karban		Orvosi karban		Bölcs. ny. tört. t. karb.		Math. term. t. karban		Ösz- szesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
f é l é v b e n										
Távozási bizonyítvány.....	24	11	2	1	10	2	2	—	38	14
Végbizonyítvány	53	44	3	19	1	14	2	11	59	88
Összesen:	72	59	5	20	11	16	4	11	92	106

3. Örömmel constatálhatom már e helyen az egyetemi ifjúságnak erkölcsös jó magaviseletét: az egész tanév alatt egyetlen egy fegyelmi eset sem fordulván elő.

A hallgatóság szorgalma s előmenetele tekintetében pedig a rendelkezésemre állott hivatalos adatok alapján tanusíthatom, hogy az ifjúság túlnyomó része tőle méltán elvárt sikert mutatott fel.

4. A tandíjmentességet, ösztön-, szorgalmi-, pálya- és jutalomdíjakat élvezett hallgatók, valamint a megtartott vizsgálatok és szigorlatok számát az alábbi statisztikai adatok mutatják:

a) *Tandíjmentességet.*

Élvezett	Egészen		Félig		Elengedett tandíj összege		Egész évben
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	
	f á l é v b e n						
Jogi karnál	15	8	38	24	795'30	538'45	1333'75
Orvosi karnál.	8	7	5	6	326'70	257'40	584'10
Bölcsészeti karnál.	41	65	11	21	1010'35	1468'05	2478'40
Math. s term. karnál	2	3	7	8	139'70	193'05	332'75
Összesen :	66	83	61	59	2272'05	2456'05	4729'00

E szerint az 1896/7. tanév I-ső felében 127, a II-ik felében 142 hallgató élvezett összesen 4729 frt tandíjmentességet. Ha ezen összeget a tényleg befizetett egész évi 34263 frt 90 krhoz hozzáadjuk, a múlt évben hirdetett előadások után 38992 frt 90 kr. lett volna befizetendő.

b) Az 1896/7. tanévben ösztön-, szorgalom-pálya-, illetve jutalomdíjat élvezett:

A jog- és államtudományi karban

3	hallgató Ferencz-József Erzsébet arany ösztöndíjban.	900	frtot
5	hallgató állami ösztöndíj czímen összesen	1350	"
55	hallgató a róm. kath. status alapjából term. ellátásban	5775	"
30	hallgató különböző alapítványokból összesen.	5939	"
1	hallgató a Mártonffy—Koncz-féle alapítvány kamatából	96	"
1	hallgató a K. Biasini Domokos-féle alap kamatából	35	"
2	hallgató a Peielle-alapból ebéd czímen	84	"
4	hallgató pályaművek írásáért.	290	"
Összesen 101 hallgató különböző czímen		14.469	frtot.

Az orvostudományi karban:

5	hallgató állami ösztöndíjban	1500	frtot
14	hallgató katonai ösztöndíjban	6400	"
11	hallgató különböző alapítványból	2885	"
1	hallgató a K. Papp Miklós-alap kamatából.	43	"
5	hallgató a Peielle-alapból ebéd czímen	158	"
7	hallgató pályamunkák írásáért	375	"
Összesen 43 hallgató kapott összesen		11.361	frtot

A bölcsészeti karban:

4 hallgató állami kari ösztöndíjban	1200	frtot
11 hallgató állami tanárkép. ösztöndíjban	4400	"
7 hallgató különböző alapokból	1330	"
1 hallgató a K. Papp Miklós-féle alapítvány kamatából	43	"
3 hallgató a Peielle-alapítvány kamatából ebéd czímen	114	"
7 hallgató pályamunkákért	510	"
Összesen 33 hallgató élvezett	7597	frtot.

A math. term. tud. karban:

11 hallgató állami kari, illetve állami tanárkép. ösztöndíjban.	4000	frtot
15 hallgató különböző alapokból	2070	"
1 hallgató a Peielle-féle alap kamatából ebéd czímen.	56	"
7 hallgató pályamunkák kidolgozásáért.	355	"
Összesen 34 hallgató kapott:	6481	frtot.

Összesen tehát 211 hallgató részesült összesen 39.908 forint ösztön- és jutalomdíjakban. Ehhez hozzáadva az elengedett tandíjak összegét 4729 frtot, az 1896/7. tanévben elengedett tandíjak, jutalom- és ösztöndíjak végösszege 44.637 frtot tesz ki. Ezen kívül az orvosi karban a Pfenningsdorf-féle alaptól szigorlati és vizsgálati segély-díjul 5 hallgató összesen 340 frtot kapott.

5. Ugyanilyen kedvező eredményt mutat föl

a hallgatók szorgalmára és előmenetelére nézve az 1896/7. tanévben megtartott vizsgálatok és szigorlatokról szóló alábbi kimutatás; ugyanis:

Tartatott	Alapvizsg.	Államvizsg.	Elővizsgálat	Gyógysz. elővizsg.	Szakvizsg.	Pædag. vizsg.	Szigorlat	Összesen
Jogi karban	241	59	—	—	—	—	312	612
Orvosi karban	—	—	58	—	—	—	70	128
Bölcs. karban	—	—	—	—	—	—	4	4
Math. term. t. karban.	—	—	—	44	—	—	3	47
Középisk. tan. vizsg. bizottság előtt	68	—	—	—	42	35	—	145
Összesen :	309	59	58	44	42	35	419	936

E szerint a múlt tanévben tartott vizsgálatok és szigorlatok száma 93-al múlja felül az 1895/6. tanévben megtartott vizsgálatok és szigorlatok számát.

Ezen kívül bábanövendékekkel is tartatott összesen 29 vizsgálat

6. Igen természetes, hogy a vizsgálatok és szigorlatoknak emelkedése szaporította a kiállított oklevelek számát is, a mennyiben az 1895/6 tanévben kiállított 89 doktori oklevéllel szemben a múlt tanév alatt kiállítatott összesen 98 doktori oklevél és pedig:

jogtudományi doktori oklevél	51
államtudományi „ „	19

orvostudományi „ „	21
bölcsészettudományi (bölcs. karbeli) dr. okl.	3
bölcsészettudományi (math. t. karb.)	3
gyógyszerésztudományi doktori oklevél	1

Összesen 98,

melyek közül dr. Kolosvári Bálinté »sub auspiciis Regis« adatott ki (l. VIII. sz. Függelék.).

Ehhez jön még 1 „honoris causa“ kiállított államtudományi doktori oklevél; ugyanis:

Ő császári és ap. kir. Felsége f. évi január hó 2-án kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztátott, hogy egyetemünk a jog és államtudományi kar javaslatára Leövey Sándor miniszteri tanácsos urat közigazgatási ítélő bíróvá történt kineveztetése alkalmából, egyetemünk fejlesztése körül szerzett érdemeinek elismeréséül „honoris causa“ az államtudományok doktorai közé iktassa.

Végül a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi ministerium engedélyével egy külföldi bölcsészettudományi doktori oklevél honosított s erről külön honosítási okmány állíttatott ki.

A kiállított doktori oklevelek száma az

1896/7. tanévben volt tehát 100.

Ezenkívül kiállíttatott még a múlt tanév-

ben tanári oklevél. 34

kiadatott továbbá gyógyszerész-mesteri

oklevél. 16

és szülésznői oklevél 29

ekként a kiállított oklevelek száma: 179.

7. Hallgatóságunk komoly törekvése mellett tesz tanuságot a fennebbieken kívül az egyetemi könyvtár használati forgalma is, a mint ez a könyvtárigazgatótól bekért s a IX., X., XI. sz. függelékben egész terjedelmében közölt kimutatásokból is látható. A könyvtárban a lefolyt 9 hó alatt (mivel a millenium miatt szeptember hava szünet volt), 10.477 olvasó fordult meg, kiknek legnagyobb része az egyetemi hallgatók sorából került ki. Havonként átlag 1164, naponként 39 olvasó volt. A használatra kivett tudományos munkák 11860 kötetet és füzetet, a házi használatra kivettek 3011 kötetet és füzetet tettek ki.

VII.

Építkezések, beszerzések, javadalmak, jutalomdíjak, segélyek.

A) Építkezések.

Örömmel jelenthetem, hogy a megkezdett új középponti egyetemi épület belfarkas- és beltordautczai szárnya rövid idő alatt teljesen elkészül s használatba vehető lesz, a melyben a lebontás alá kerülő régi épületben elhelyezett intézetek, hivatalok és tantermek egy része nyer ideiglenes elhelyezést, egy része pedig a megkezdett egyetemi építkezések befejezéséig az e célra kibérelt régi vármegyeházban és a Fehérvár-telken lévő épületben.

Felemlítem azt is, hogy az országos „Karolina” kórház építése annyiban szintén megkezdettnek vehető, a mennyiben a földmunkálatokhoz már hozzá fogtak. Ezen építkezések vezetése és felügyelete

különben a Tanácstól függetlenül kinevezett külön bizottság kezébe van letéve.

Az egyetem fejlődésére, az egyes intézetek tudományos felszerelésére és berendezésére a lefolyt tanévről a következő adatokat említtem fel.

Egyetemünk fenntartására törvényhozásilag megszavazott évi javadalom, mely 1896-ban 341,618 frtot tett ki, 1897-re 356,280 frtra emeltetett, tehát 14,662 frttal több, mint a megelőző évi volt. Egyetemünk rendes évi javadalmán kívül azonban minden évben tanszékek és intézetek felszerelésére és az egyetemi könyvtár hiányainak pótlására utalványoztatnak rendkívüli összegek is. Erre vonatkozó jelentésem a következő:

B) Dologi kiadások.

Az egyetemi könyvtár anyagának gyarapítására a rendes évi 6000 frt javadalman kívül még a quaesturától könyvtári és beiratkozási illetékben 1389 frt 15 kr. rendkívüli bevétel volt 24 frt 97 kr. tehát összesen 7414 frt 12 kr. állott rendelkezésre. Ezen összegből könyvszerzésre kiadatott 5540 frt 18 kr., könyvkötésre 1304 frt 68 kr., felszerelésre 54 frt, vegyesekre, melyekbe a budapesti egyetemi könyvtár duplumainak lehozatala is bele van számítva, 349 frt 80 kr., az 1895/6. tanévről áthozatott 220 frt 76 kr. túlkiadás, s így az összes kiadás 7466 frt 45 kr-ra rugott, vagyis 52 frt 33 kr. túlkiadás mutatkozik.

A rendes átalányból beszereztetett 1062 kötet. E szerzeményekhez járúlnak a math. és természet-tudományi kar külön javadalmából beszolgáltatott

54, az orvosi karéból 144 kötet, tehát vásárlás útján a szaporodás 1260 kötetet tesz. E szerzeményhez járúlnak az ajándékba kapott 425 kötet és füzet, és a külön kezelt apróbb nyomtatványokban 1335 drb. Az összes gyarapodás tehát 1685 kötet és 1335 drb. kisebb nyomtatvány, vagyis együttvéve 3020 drb.

Az egyetemi könyvtár állománya e szerint az 1896^{6/7}. tanév végén 40,729 kötet és térkép és 13,444 doktori értekezésből állott; ehhez járúlnak még a budapesti egyetemi könyvtár kettős példányai, a melyek helyszűke miatt még eddig feldolgozhatók nem voltak.

A szakcímtár folytatólagos kiegészítése a könyvtár összes szakjaira nézve 1896. év végéig elkészült, melynek kinyomatására a szükséges költségek engedélyezése végett a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz az előterjesztés megtétetett.

Az egyes intézeteket illetőleg:

a szövegtan tanítására évi átalányul rendszerezített	500—
a növénytani tanszék tudományos felszerelésére a rendes átalányon kívül	500—
az ásvány-földtani intézet felszerelésének pótlására	1000—
a belgyógyászati kóroda számára górcső beszerzésére	800—
az elme-kórtani kóroda átalányának pótlásául	424—
a gyógyszerészeti műtan előadására rendkívüli átalány	200—

az elmekóroda házi szükségleteire évi .	9000.—
az élettani intézetnek Auer-égőkkel való ellátására	447'90
az ábrázoló mértan előadása folytán fel- merült dologi szükségletekre	500.—
az állattani intézet póthelyiségei bére fe- jében	400.—
az új épület színház-utczai szárnyának cím- táblákkal való ellátására	234'—
a torna-vívó terem pótfelszerelésére és a torna-teremnek ruhafogasokkal való ellátására összesen	514'40
az új közp. épületben berendezett vízve- zeték és kút létesítésére	911'45
az egyetemi könyvtár évi javadalma fel- emeltetett	800.—
az egyetem házi szükségleteinek fedezésére évi rendes átalányul	24,500.—
Ezenkívül a belgyógyászati kórodán ápolt beteg gyermekek, a szülészeti- és nőgyó- gyászati és az elmekórodán ápolt bete- gek részére kiszolgáltatott gyógyszerek költségei fejében összesen	1266'62
Ajtai K. Albertnek az 189 ⁵ / ₆ . tanévben és az 189 ⁶ / ₇ . tanév első felében szállított egyet. nyomtatványok árában összesen	1884'13 ¹ / ₂
utalványoztatott.	

C) Személyi kiadások a tanári személyzet körében.

A tanári kar kebelében a múlt tanév folyamán történt személyi kiadások felsorolása előtt örömmel

jelenthetem, hogy az 1897. évi állami költségvetés 1. tétele szerint az egyetemi ny. r. tanárok lakbér-illetménye 400 frtról 560 frtra emeltetett s a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közokt. minister úrnak 1897. jun. 1-én 33.125. számú rendeletével f. évi jul. 1-től kezdve kiutalványoztatott.

A dr. Pisztóry Mór, dr. Széchy Károly, dr. Márki Sándor és dr. Farkas Gyula ny. r. tanárok fizetéseinek, a szabályszerű ötödik és illetőleg második évtödös 300—300 frtos korpótlékok kiutalásával történt emelkedésétől eltekintve, még a következő személyi kiadások fordultak elő:

Dr. Óvári Kelemen és dr. Kolosvári Sándor ny. r. tanárok részére levéltári kutatásokra, egyenkint 250—250 frt, összesen	500.—
Dr. Kiss Mór és dr. Kuncz Ignác ny. r. tanároknak a jogbölcselet stb. tanszék helyettesítéseért, előbbinek 178 frt 60 kr., utóbbinak 446 frt 40 kr., összesen	625.—
Dr. Brandt József ny. r. tanárnak a bujalkórtani tanszék helyettesítéseért	1250.—
Dr. Lóte József ny. r. tanárnak a helyettesi minőségben tartott előadásokért	455.50
Dr. Udránszky László ny. r. tanárnak a körvegylan előadásáért	500.—
Dr. Kenyeres Balázs ny. r. tanárnak a közegészségtani tanszék ellátásáért	1250.—
Ugyanannak a befolyt tandíj kiadható része fejében	138.—
Ugyanannak a gyógyszerész-hallgatóknak tartott előadásért	300.—

Ugyanannak a középiskolai egészségtan tanári tanfolyamon teljesített működéseért	500.—
Ugyanannak a joghallgatók részére a közegészségtan és törvényszéki orvostan előadásáért	600.—
Dr. Csengeri János ny. r. tanárnak az ó-kori művészet-történet előadásáért	200.—
Dr. Farkas Gyula ny. r. tanárnak a felsőbb mennyiségtani tanszék helyettesítéseért	375.—
Dr. Apáthy István ny. r. tanárnak az ásványtani előadásokért	107.—
Ugyanannak az orvostanhallgatók számára megtartott szövettani gyakorlatokért	500.—
Ugyanannak az orvosnövendékek számára tartott szövet- és fejlődéstani előadásokért	500.—
Dr. Istvánffy Gyula m. n. múzeumi növény-tári örnek a növénytani előadásokért	625.—
Kovács János angol nyelvtanító	500.—
Gráf Jakab franczia nyelvtanító	500.—
Dr. Szász Béla nyugalmazott tanárnak	200.—
Dr. Szabó Károly volt ny. r. tanár özvegyének	200.—
segélydíj utalványoztatott.	:

Ezen kívül:

Dr. Kolosvári Bálint végzett joghallgató	800.—
Dr. Somló Bódog végzett joghallgató	800.—
Dr. Papp Károly tanárjelölt	800.—
Dr. Nicora János tanárjelölt	950.—
ösztöndíjjal külföldi tanulmányútra küldettek.	

D.) Az egyetem tiszti és szolgaszemélyzet körében.

A tiszti személyzetre vonatkozólag megjegyzem, hogy azok szűkös anyagi helyzetének javítása tekintetéből az egyetemi tanács által a nagyméltóságú m. kir. vallás és közoktatásügyi ministeriumhoz intézett többszöri indokolt fölterjesztései alapján dr. Bedő Dániel egyetemi könyvtárőr 1300 frt fizetéssel f. é. január 1-től a IX. díjosztály első fokozatába léptettetett elő; Balogh János tanácsjegyző és Orbók Ferencz quaestor egyenkint 1100—1100 frt fizetéssel és megfelelő lakbérrel a X-ik díjosztályból a IX. díjosztály harmadik fokozatába neveztettek ki, dr. Gyalui Farkas címzetes könyvtárőr pedig f. é. jan. 1-től a X-ik díjosztály 2-ik fokozatába léptettetett elő; Szathmári Nándor jogkari díjnok, indokolt felterjesztésre ugyanezen karhoz a XI. fizetési osztály 2-ik fokozatába való sorolással iroda segéd-tisztté neveztetett ki; Lutze Ferencz egyetemi mechanikus állásában véglegesítettett

Továbbá Dr. Gyalui Farkas címzetes könyvtárőrnek nevezetesebb könyvtárak szervezetének, berendezésének és kezelésének tanulmányozása céljából segélyül 500 frt
 Ködöböcz Sándor quaesturai őrnök első
 ötödéves korpótl. címén 60 „
 engedélyeztetett.

Az egyetemen alkalmazott irodai, kezelési és szolga személyzet jutalmazására és segélyezésére a nagyméltóságú m. kir. vall. és közokt. ministerium által 1897. évre engedélyezett 560 frtból a rec-

tori irnok, 1 praeparátor, 1 laboráns
és 13 szolga összesen 270 frt
jutalom és segélyben részesült.

Ezenkívül az egyetemen alkalmazott gép-
kezelők, laboránsok, pedellusok és szol-
gák ruhailletménye fejében a folyó évre 1110 „
utalványoztatott. Dr. Markovics Jakab
tanársegédnek a középisk. egészség-
tanári tanfolyamon való segédkezésért 150 „
Horváth József szolgának pedig . . . 50 „
utalványoztatott. S végül Argyelán Mi-
hályné nyugalmazott szülésznő, a szű-
lészeti kóroda javadalmából 60 „
segélyben részesült.

Az egyetemen alkalmazott szolgaszemélyzet
létszámában annyiban történt változás, hogy Pon-
grác Károly nyugalmazott ásványtani szolga helyébe
Nagy György, a kórboncztni intézettől elbocsátott
Csatlós Mihály II-od szolga helyére Szabó József
neveztetett ki s ezen intézkedések a nagyméltóságú
m. kir. vallás és közoktatásügyi ministerium által
jóváhagyattak. Koncz György nyugalmazott math.
és természettudománykari pedellus állása betöltés
alatt áll.

VIII.

Egyetemi, alapítványi és egyleti tőkéek.

Az egyetemi alapítványi és egyleti tőkéket, a
melyeknek évi kamatai részben az egyetemi ifjúság
szorgalmának jutalmazására, részben pedig szűkös
anyagi helyzetük könnyítésére szolgálnak, az aláb-
biakban van szerencsém ismertetni:

a) alapítványi tőkék,

melyeknek állása 1897. évi június hó végén volt:

1. A Pfenningsdorf-féle alapítvány tőkéje (szigorlati alappal együtt)	11.165'33 ¹ / ₂
2. a Peielle-féle alapítvány	11.325'85
3. a Trefort alap	4.155'56
4. a dr. Schulek Vilmos-féle alap	710'08
5. a dr. Brassai-féle	437'54
6. a dr. Maizner-féle	1.715'35
7. a dr. Kanitz-féle	895'51
8. a Mártonffy-Koncz-féle	2.402'51
9. a K. Papp Miklós-féle	2.152'75
10. a K. Biasini Domokos-féle	492'87
11. a magyar francia biztosító társaság alapja	916'45
12. az Eötvös-alapítvány	291'77
13. a dr. Brandt-féle műtőnövendéki ösztöndíjalap	1'190'20
14. a dr. Markusovszky-alap	1.106'20
15. a dr. Belky-alap	581'07
16. a Gyarmathy-féle alap	2.285'56
17. a dr. Hegedüs-féle alap	1.042'73
18. az Egyetemi diákasztal alapja	21'770'81
19. a dr. Groisz-féle alapítv.	333'98
Összesen	65'172'12 ¹ / ₁

b) egyleti tőkék,

még pedig:

a joghallgatók segélyegyletének tőkéje	15.036'50
az orvostanhallgatók segélyegyesületének tőkéje	9.685'54

a középisk. tanárjelöltek segélyegylet- nek tőkéje	4.344'37
a gyógyszerésznövendékek segélyegyle- tének tőkéje	3'712'08

Összesen: 32.778.72

A fennebb említett segélyegyleteknek, úgy szintén az egyetemi körnek működéséről ezek évi jelentései adnak ismertetőbb tájékozást.

Részemről csak azon öröndetes tényt említtem föl, hogy a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium az egyetemi körnek a folyó évre 1000 forint állámsegélyt utalványozott; Ő cs. és ap. kir. Felsége pedig a középiskolai tanárjelöltek segélyegyesületének felsegállítására legfelsőbb magánpénztárából 100 frtot méltóztatott legkegyelmesebben adományozni. Végül fölemlíttem, hogy a XIX-ik államsorsjáték tiszta jövedelméből Ő cs. és ap. kir. Felsége által a kolozsvári Mensa Academica alapítókéjének gyarapítására legkegyelmesebben engedélyezett 14.185 frt 59 kr. a nagyméltóságú m. kir. pénzügyminister úrnak 1897. évi junins hó 12-én 49000. sz. leíratával megküldetett.

Kedves kötelességet vélek teljesíteni úgy az egyetemi hatóság, mint az ifjúság nevében, a midőn e helyen hálás köszönetet mondok a kolozsvári m. kir. Ferencz-József tudomány-egyetem orvosi karának a mensa academica javára 1200 korona tőkével tett nagylelkű alapítványáért; továbbá a bölcsészeti tudományok tiszteletbeli doktorának, nagyságos Thaly Kálmán országgyűlési képviselő úrnak, a középiskolai tanárjelöltek segélyegyesületének gya-

rapítására küldött 200 korona adományáért; s végül az első magyar általános biztosító társaságnak szintén a mensa academica céljaira küldött 50 frtnyi adományáért.

IX.

Egyetemünk résztvevése közéleti ünnepélyeken.

Örvendetes módon egészíti ki egyetemünk múlt évi krónikáját Tanácsunk, illetőleg megbízottjainak részvéte a millenaris évi és más közérdekű ünnepélyeken, a mint következik.

Mindjárt tanéviünk elején résztvett Tanácsunk és hozzácsatlakozva tanártestületünk számos tagja H u n y a d i M á t y á s király lovas-szobrának Hazánk ezeresztendő fennállásának évfordulója alkalmából 1896 szeptember 30-án végbement országos a l a p k ö - l e t é t e l i ünnepélyen, a midőn az egyetem nevében a Rector a szokásos kalapácsütést: „Légy erős, mint a történelem igazsága“ jelmondás kíséretében tette meg. Valamint Kolozsvár szabad kir. város zászlójának ugyanezen ünnepélylyel összekötött avatásában, a szegverést Rector a következő mondás mellett: „Légy az eszményi és emberszerető tudománynak is diadaljelvénye“, teljesíté.

A magyar királyi kormány nevében Perczel Dezső belügyi magy. kir. miniszter úr ő nagyméltóságának meghívása alapján, a Rector akadályoztatva lévén, Dr. Klupathy Antal jogkari dekan által képviselve résztvettünk a Magyar állam ezredéves fennállásának megünneplése alkalmából a Brassó melletti Czenk hegyen felállított emlékműnek 1896. évi október hó 18-án történt ünnepélyes felavatásán.

Hasonló megtisztelő meghívásban volt szerencsénk részesülni a dévényi véghegyen felállított emlékműnek ugyancsak 1896. évi október 18-án történt ünnepélyes felavatására is; de a hol el nem hárítható akadályok miatt legnagyobb sajnálatunkra meg nem jelenhetvén, a Rector Pozsonymegye főispánjához intézett íratban küldte meg egyetemünk hazafias üdvözlétét.

Kétszeresen emlékezetes marad reánk nézve azonban a kapott megtisztelő meghívás alapján a Rector vezetése alatt küldöttségünk megjelenése, a Pozsony szab. kir. város közönsége által a Pozsonyban volt királyi koronázások emlékére, Magyarország fennállásának ezredik esztendejében emelt „koronázó Emlékszobor“-nak Felséges Királyunk legmagasabb jelenlétében 1897. május hava 16-án végbement ünnepies leleplezésénél. A midőn az ünneplő hazafias város és, a helyi sajtó részéről megkülönböztető szíves vendéglátásban és mint már erről jelentésem elején emlékeztem, még azon szerencsében is részesültünk, hogy egyetemünk legmélyebb hódolatát Felséges Urunk Királyunk legmagasabb színe előtt letehattuk. A küldöttség tagjai voltak: Dr. Farkas Lajos rector, dr. Fabinyi Rudolf prorector, dr. Klupathy Antal jogkari, dr. Márki Sándor bölcsészeti dekanok, dr. Udránszky László orvostudományi dekan, dr. Lukáts Adolf, dr. Óvári Kelemen, dr. Pisztóry Mór és dr. Istvánffy Gyula ny. r. tanárok.

A Rector és dr. Hoor Károly orvostudományi dekan által képviselve, részt vettünk a kolozsvári ev. ref.

egyház nagy-utczai milleniumi új templomának 1897. évi június hó 13-án tartott alapkőletételi ünnepélyén.

Végre dr. Szádeczky Lajos bölcsészeti prodekán urat képviselőnkkel megbízva, részt vett Tanácsunk a boldog emlékű dr. Brassai Sámuel születéséért tett emléktáblának Toroczkó-Szt.-Györgyön folyó évi július 18-án tartott leleplezési szép ünnepélyén is.

Megtisztelő meghívás alapján pedig üdvözlő irattal járultunk dr. Schulek Vilmos egyetemünk volt nagyérdemű rectora, budapesti egyetemi tanár tanársága 25 éves évfordulója alkalmából volt és jelenlegi tanítványai által folyó évi február hó 14-én és a Magyar Tört. Társulat igazgató választmánya által, a társulat nagyérdemű titkárának, egyetemünk tiszteletbeli doktorának Szilágyi Sándor történetírónak, élete 70-ik évfordulója alkalmából vert érem átadása céljából folyó évi június hó 21-én rendezett ünnepélyekhez.

Más különben nem kevésbé hálás köszönettel vett meghívások közül legyen szabad itt, mint ránk nézve közelebbi jelentőséggel bírót, még csak Cividale (Fori Julii) város hatósági főnökének a longobardok történetírója, Paulus Diaconusnak halála ezerszázadik évfordulóján 1899. szeptember havában rendezendő emlékünnepre szóló meghívását kiemelhetni, melyet Tanácsunk nemcsak köszönettel vett, hanem a bölcsészeti karnak az ünnepélyben való részvételre nézve tett részletes javaslatát elfogadva, a meghívó város hatóságához annak értelmében már most a következő köszönő tudósítást is intézte:

Ornatissimis ac doctissimis viris Rogeris Morgante principi consilii municipalis et Rogeris a Turre professori Fori Julii S.

Literas vestras nobis redditas, quibus significatis Vos memoriam immortalem inclyti Longobardorum historiae scriptoris Pauli Diaconi celebrare in animo habere, maxima cum reverentia accepimus et qua par est diligentia et cura, quae nunciabant, cognovimus.

Quodam jure Paulum vestrum ex parte saltem etiam nostrum dicere licet. Maiores enim eius et nostra patria Pannonia orbis carissima olim in Italiam vestram migraverant; porro Paulus primus fuit historiarum scriptor, qui memoriam Longobardiae Pannonicae annalibus suis inseruit, ut posteris traderentur.

Haec considerantes, quum Vobis, ornatissimi ac doctissimi viri, salutem quam plurimum dicimus, simul Vos certiores facere volumus etiam nos ex festivitibus in honorem, laudem et gloriam Pauli Diaconi celebrandis partem nobis vindicaturi ad tempus constitutum legatum et oratorem nostrum ad vos mitemus, qui ibi partes nostras sustineat. Simul decrevimus ut hoc anno jubilari dominus Alexander Márki historiae universalis in universitate nostra professor p. o. in ipsa hac universitate collegium publicum de Pannonia Longobardica et additamentis Pauli Diaconi saepius memorati ad hanc spectantibus proscribere et habere obligaretur.

Postremo etiam constituimus praemis honorare civem nostrum Academicum, qui laudabilem et im-

pressione dignam versionem et interpretationem historiae Longobardicae a Paulo Diacono conscriptae confecerit.

Ceterum si quid amplius videtis, quo nos splendorem aliquem festivitati Vestrae addere possimus, rogamus, ut nos de his certiores facere dignemini, qui paratissimi erimus omnia accuratissime exsequi, quae pro mutua caritate, amicitia ac benevolentia e re esse visum fuerit Dominationibus Vestris nobis mandare. Favete et optime valete!

Dabamus Claudiopoli in Hungaria pridie Kal. Maii MDCCCXCVII.

Rector et Senatus Academicus Universitatis reg. Hungaricae Francisco Josephinae.

Midőn e díszes helyet, mint egyetemünk 26-ik rectora, elfoglalni szerencsés voltam, jól tudtam, hogy immár elég hosszú pályámon azon pontot érintém, a melyen a vele járó megtisztelés a felmutatható sikert minden körülmények között aránytalanúl fogja felülmúlni. Éppen azért igaz és őszinte volt kérelmem és mentségem, a midőn gyarlóságomra hivatkoztam. De éppen olyan volt szavamnak lekötése, hogy a kötelességtudásban azon kívül egyéb mentségem nem lesz.

Teljesítve van-e most már ünnepélyes ígéretem: e felől ítélni én csak annyiban tudnék, a mennyiben lelkiismeretemre és egyetemünkhöz hű ragaszkodásomra hivatkozni megengedettnek vehetem.

Legyen azonban bármiként: az én hálám és

köszönetem bensőségén nincs a mi változtathatna. Feledhetetlen és legkedvesebb emlékem s jutalmam marad Önöknek, mélyen tisztelt Kartársaim, egyértelmű bizalma, melylyel egyetemünk jó hírnevét kezeimre bízni s azon rokonszenves figyelem, melylyel működésem közben minden alkalommal meg-tisztelni méltóztattak.

Mindezt pedig, ha lehetne, még fokozottabb mértékben kellene éreznem és elmondanom Tekintetes Tanácsunkkal szemben, melynek bölcs és fáradságot nem ismerő munkásságára, mint sikereink forrására igazsággal és tisztelettel rámutatni, s azért mint most még a közakarat letéteményesse, egyúttal elismerésünket és köszönetünket nyilvánítani, legszívesebben teljesített kötelességemnek kell ismerjem.

De elismeréssel és köszönetemmel fordulok Önökhöz is, Egyetemünk polgárai, azon bizalomért, vagy talán szabad így is mondanom, ragaszkodó szeretetért, a miben engem részesíteni szívesek voltak; főleg pedig a valóban példás tiszteletért, melylyel hatósági intézkedéseimet venni és teljesíteni jól megértett akadémiai kötelességüknek tartották még olyan körülmények között is, a melyek a különben könnyen hevülő ifjú kedélyt izgalomba hozni és hirtelen fellobanásában az ifjú büszke eredményének, elszánt bátorságának sokszor csak csalóka fényét láttatni, nagyon is alkalmasak szoktak lenni.

Az Önök legszebb dicsérete marad, hogy a káprázat belátásukat meg nem téveszté, akadémiai viszonyuk ékes vonása, hogy rectoruk készséggel nyújtott oltalmában sértett önérzetüknek valamely

kétes értékű visszatorlásnál, méltóbb elégtételét látták. Sunt hic etiam praemia laudi.

És most már örömmel teljesítem mai feladatom legjelentősebb részét, a midőn hatósági hatalmunk ékességét és jelvényét átadom ez évi Nagyságos Rectorunknak. Átadom nemcsak legőszintébb és legjobb szerencsekivánataink kíséretében, hanem azon tudattal és bizalommal, hogy gondjai alatt a hozzá kötött jól szerzett jó hírnév fényében mindnyájunknak díszére és javára gyarapodni fog.

Tisztelettel kérem Nagyságos Rector Urat, méltóztassék helyét elfoglalni.

I. FÜGGELÉK.

József főherczeg úr Ő Fenségének látogatása és az egyetem díszoklevelének átnyújtása.

Legmagasabb megbízásból az egyetem rectora
junius hó 24-én értesülést nyervén, hogy József
főherczeg úr Ő Fensége f. évi julius hó 6-án d. e.
11 órakor egyetemünket meglátogatni kegyes lesz,
sürgősen intézkedett, hogy a fogadás a rövid idő
és helyiségeink időleges tekintetbe vételével, a meny-
nyire lehetséges, mégis megfelelő módon történjék.
E végett figyelembe véve már a mult tanévben e
czélból elfogadott tanácsi tervezetet, a Tanácssal
egyetértőleg a következő rendet állapította meg:

1. Ő császári és királyi Fenségét az Egyetem-Tanácsa
a központi egyetemi új épület lépcsőjénél (színház felőli rész)
fogadván, felvezeti a jogi kar tanácskozási termébe.

2. Elhelyezkedés után a Rector Magnificus Ő Fensé-
gét rövid beszéddel üdvözli és engedélyt kér, hogy a ma-
thematikai és természettudományi kar dekánya a doktori
díszoklevelet Ő Fenségének átnyújthassa.

3. A díszoklevél átnyújtása rövid ünnepi beszéd kísé-
retében.

4. Ő császári és királyi Fenségének legmagasabb vá-
lasza.

5. Rector Magnificus felkéri Ő Fenségét legmagasabb
Nevének az egyetem Aranykönyvébe való beírására.

6. Rector Magnificus kérdése Ő Fenségéhez, hogy az egyetem intézeteit kívánja-e meglátogatni.

7. Ő Fenségének a lépcsőig vissza lekísérése.

Ennek megfelelőleg a Tanács rector vezetése alatt július 6-án reggel a vasuti indóháznál megjelenve, a 4 óra 45 perczkor érkező Fenséges vendéget az egyetemi tanács nevében rövid szavakban üdvözölte, a mit József főherczeg úr Ő Fensége szívesen fogadva kijelenteni méltóztatott, hogy látogatását főleg dr. Kanitz Ágost tanárnak közbejött váratlan halála miatt halasztá.

Délelőtt pontban 11 órakor érkezett a királyi Fenség kíséretével a központi egyetemi épület színház-utczái bejárója elé, a hol már az egyetem rectora és a kari dékánok ünnepi díszben várták és fogadták.

A rector üdvözlése után Ő Fensége kíséretével együtt a jogi karnak az ünnepély alkalmából feldíszített szigorló termébe vonúlt, a hol a nagyszámban megjelent tanári kar lelkes éljenzéssel fogadta.

Ő Fensége az egyetemi tanács tagjaitól körülült asztal előtt álló díszhelyet elfoglalván, dr. Farakas Lajos rektor a következő beszédet mondotta:

Fenséges császári és királyi Főherczeg Úr!

Boldogító öröm és hála tölti el szíveinket, a midőn Királyi Fenségedet a legmélyebb és legalázatosabb tisztelettel üdvözölhetve tudjuk, hogy e legmagasabb kegyben a tudomány kedvelésében és művelésében előljáró fenkölt elme és áldott jó szívnek elismerése kíván megnyilatkozni azok iránt, a kiknek nem volt és nem lehet igazabb vágya,

mint napról-napra híven és becsületesen dolgozva, a nemzet legbecsessebb javát megőrizni és gyarapítani.

De nemcsak ránk, igénytelen mnkásokra, elmúló jelenségekre esik e ritka megtisztelés éltető verőfénye, enyhítve és feledtetve is a hosszú küzdelem keménységét, az elvesztett hű bajtársak fájó emlékét, hanem körülveszi és állandó fénye marad az hön szeretett Egyetemünknek, a legigazabb tanúság a mellett, hogy legfőbb ékességét és büszkeségét, a mi dicsőségesen uralkodó Felséges Királyunknak Nevét immár nem érdemetlenül viseli s hogy, ha ma még nem is az, a minnek lennie kell, a jóságos Isten kegyelmével, Felséges Urunk Királyunk atyai oltalma alatt, magas kormányának bölcs gondoskodása és a világosság áldását megbecsülni tudó jó magyar nép áldozatkészsége által, már a holnap- és minden nappal inkább és inkább azzá lesz.

Boldogok vagyunk, hogy Királyi Fenséged mélyen érzett hálánk, igaz hazafias tiszteletünk és őszinte ragaszkodásunk nyilváníthatására nekünk ezen emlékezetes alkalmat megadni méltóztatott, s a midőn annak kegyelmes elfogadásáért esedezném, legalázatosabban kérem Királyi Fenségedet, méltóztassék megengedni, hogy a matematikai és természettudományi kar tudós Decánja doktori díszoklevelünket beszéde kíséretében átnyújtani szerencsés lehessen.

A mire a math. és természettudományi kar dekánja, dr. Farkas Gyula, a díszoklevelet a következőket mondva nyújtá át:

Felséges cs. és kir. Főherczeg Úr!

Én, Farkas Gyula, a budapesti tud. egyetemnek bölcsészeti doktora, a páduai tud. egyetemnek honoris causa természettudományi doktora, e m. kir. Tudomány-Egyetemen a math. physika ny. rendes tanára s a math. és természettud. karnak ez időszert dekánja, Ő csász. és apost. kir. Felségétől, legkegyelmesebb Urunktól és királyunk-

tól, tisztemhez kötött hatalmamnál fogva, csász. és kir. Fenségedet tudománya elismeréseül a bölcsészeti tudományok doktorává avatom s felruházom mindazokkal a jogokkal és kiváltságokkal, a melyek a Felség kegyéből és a törvény erejénél fogva a doktorokat megilletik.

A midőn most kérni bátorkodom Fenségedet, hogy fogadja kegyesen ezt a doktori diplomát, a melyet még millennáris tanévi rektor magnificusunk, Martin Lajos és a math. és természettud. kar akkori dékánja, Kanitz Ágost adtak ki és írtak alá, legmélyebb érzelmeinket egyesítve, kívánom, hogy engedje a Gondviselés, mikép Fenséges Urunk, mint szeretett hazánk erős oszlopa s tudományoságunk hathatós ápolója, művelője, előmozdítója még igen soká éljen.

A királyi herczeg Ő Fensége helyéről felállva és látható megilletődéssel, a következőképpen méltóztatott válaszolni:

Fogadja a kolozsvári Ferencz-József tudományegyetem legőszintébb és legbensőbb hálámat azért, hogy engem csekély és kevés tudományos munkásságom után doktorának választott.

Örömmel tölt el az egyetem fejlődése és működése ép e helyen, a haza keleti véghatárán, a hol a magyar művelődés célja a magyarság emelése, a mi a tudomány által érhető el.

Legyenek meggyőződve arról, hogy mint mindig ragaszkodtam a tudományhoz s azokhoz, kik a tudományt a magyarság javára fejlesztették, ezután kettős ragaszkodással leszek irántok. És ezt szívem mélyéből mondom. Ragaszkodásom és érzésem nem múlandó, hanem addig fog tartani, míg keblemben szívem dobbanása tart.*

* Ezen beszéd szövege gyorsírói feljegyzés alapján van közölve.

A tanács és tanári kar lelkes és hosszas éljenzéssel fogadta az emlékezetes beszédet.

Az ünnepélyes tény után, rector felkérésére Ő Fensége legmagasabb nevét az egyetem emlékkönyvébe beírván, szívélyes társalgás közben nyomatékkal emlékezett meg különösen botanikai keretünkről, mint a melyet már évek óta a budapesti felett állónak, de egyáltalában is kiválónak tart.

Ezután kegyes volt mindjárt a központi épület már kész helyiségei közül a jogi kar ideiglenes dekáni helyiségeit, az egyetemi könyvtárt, a jogi kar tanácskozó termét, a II. számú jogi tantermet és vizsgálati termet megtekinteni. Délután 5 órától 6 $\frac{1}{2}$ óráig a botanikai kertet és vegytani intézetet méltóztatott megnézni; mindenütt a rector, a math. és term. tud. kari dékán és az illető intézeti főnökök kíséretében.

A július 7-én történt elindulásnál a pályaudvaron búcsúisztelgésre jelent meg a rector és tanács; mely alkalommal Ő Fensége állandóan a rectorral a legkegyesebben beszélgetve, midőn ez a legmagasabb "kitüntető kegyért az egyetem mély háláját még egyszer ismételné, Ő Fensége kegyes volt egyetemünk iránt érzett legőszintébb ragaszkodásának szintén kifejezést adni és szívélyesen búcsút venni. Az egybegyűltek lelkes éljenzése kísérte a távozó Fenséget.

II. FÜGGELEK.

Elvi jelentőségű ministeri rendeletek.

1. A születéseknél közreműködő bábák anyakönyvi bejelentési kötelezettsége tárgyában kiadott belügyministeri 1896 július 14-én 52846. sz. rendelet, közölve a vall. és közokt. m. 1896. szept. 10-én 49842. sz. a. kelt rendeletével.

2. Az adjunctusok ügykörére és szolgálati viszonyainak rendezésére vonatkozó, 1896. szept. 25-én 52897. sz. a. kelt rend. jóváhagyott szabályzat.

3. Az egyetemi, műegyetemi és jogakadémiai hallgatók létszámának a hivatalos lapokban való félévenkénti közlése tárgyában 1896. okt. 1-én 54709. sz. a. kelt. rend.

4. A két egyetem és a kir. József-műegyetem számára sürgősen szükséges építkezésekre vonatkozólag alakítandó külön építési bizottság tárgyában 1896. okt. 9-én 55053. sz. a. kelt rendelet. (Egyetemünk orvosi kara részéről e bizottságba dr. Purjesz Zsigmond, dr. Lechner Károly és dr. Szabó Dénes választottak meg.)

5. A mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának szakszerű megvizsgálására vonatkozó földm. minist. 1896 okt. 6-án kelt rend. a vegykísérleti állomásnak a tud. egyet. vegytani intézetével kapcsolatba hozatala felől.

6. A nőknek rendkívüli hallgatókká leendő felvételénél követendő eljárás tárgyában 1896. nov. 26-án 63520. sz. a. kiadott rendelet.

7. A kórintézetekben történt születések és halálesetek bejelentése körül eddig előírt adatokon kívül a belügyi-

nister által 1896. decz. 17-én 101059/II. c. rendelete, közölve a vall. és közt. minist. 1896. decz. 31-én 4447. eln. sz. a. kelt rendelettel

8. A megkezdett jogtudományi szigorlati tárgyaknak a kiegészítő államtudományi szigorlatoknál beszámíthatásáról kiadott, 1897. ápril 4-én 19097. sz. rendelet.

9. A felső iskolai külföldi utazási ösztöndíjak minél eredményesebb felhasználása s az eredménynek mindenkor ellenőrizhetése és kellő mérlegelhetése czéljából követendő eljárásra vonatkozólag kibocsátott 1897. ápril 9-én 7783. sz. a. kelt rendelet.

III. FÜGGELÉK.

Szabályzat a néhai dr. Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister tíz évi működése ünnepélyének emlékére a kolozsvári »Ferencz-József« m. kir. tudomány-egyetem tanártestülete által tett »Trefort-alapítvány«-ból nyújtandó segélyezések adományozásáról és elvonásáról.

1. Az alapító-levél 3-ik pontja értelmében a tőke kamatainak 75%-a, ez idő szerint 120, azaz egyszázhusz forint kerül kiosztásra.

2. Minden év január 1-én négy heti tartamú pályázat hirdetendő. Csak azok a pályázati kérvények vétetnek figyelembe, melyek az egyetem Rectoránál, vagy a folyamodók illetékes felettes hatóságánál a pályázati határidő lejárta előtt benyújthatnak, vagy legkésőbb a pályázati határidő utolsó napján postára adattak.

3. A pályázati hirdetmény az egyetem hirdetési tábláján kifüggesztendő, azonkívül a helyi lapokban és a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium hivatalos közlönyében egyszer közzéteendő.

4. A pályázati hirdetmény szövegére nézve a szabályzathoz mellékelt minta irányadó.

5. A Rector a pályázati kérvényeket a pályázati határidő lejártával az egyetemi tanács egy tagjának véleményes jelentéstétel céljából kiadja, ki javaslatát a tanács legközelebbi rendes ülésén bemutatni tartozik. A folyamodók részéről a tanács határozata ellen felfolyamodásnak nincs helye. A tanács határozatáról a folyamodók felzetileg értesíttetnek.

6. A megszavazott segélyt az egyetemi Rector által

láttamozandó, kellően bélyegezett nyugtára — a mennyiben a segélyezett egyetemi hallgató, közvetlenül neki, különben pedig törvényes képviselőjének — az egyetemi quaestor fizeti ki.

7. A segély egy év tartamára adományoztatik és az adományozott összeg egyszerre felvehető.

8. Az előző évben segélyben részesültek, a mennyiben a segélyezés alapjául szolgált viszonyaik nem változtak, az újabban jelentkező és egyenlő viszonyok közt levő folyamodókkal szemben előnyben részesülnek.

9. A segélyezés végső időbeli határa leányoknál és fiúknál egyaránt a 24-ik életév. Ezen kor elérése előtt is megszűnik azonban a segélyezésre való igény fiúknál és leányoknál egyaránt, ha keresetképesekké lesznek, leányoknál ezen kívül férjhezmenetelükkel.

Kolozsvárt, a m. kir. Ferencz-József-tudomány-egyetem tanácsának 1896. évi december hó 19-én tartott IV. rendes üléséből.

*

Szabályzat az egyetemi díszjelvények használatáról, elhelyezéséről és megőrzéséről.

I. §. Az egyetem megnyitásának ünnepén a prorektor viseli a rectori díszjelvényt mindaddig, míg beszámoló beszédét be nem fejezván, ünnepiesen át nem adja az új Rector Magnificusnak, ki beköszöntő beszédét már a lánczcal felékesítve tartja. A dekánok már az ünnep kezdetén a jelvényekkel jelennek meg.

2. §. A díszjelvények használandók továbbá:

a) az egyetem évváró és minden más, külön határozat alapján tartandó nyilvános közgyűlésén;

b) minden promotio sub auspiciis;

c) minden doctori avatás alkalmával, a melyen a tanács fekete salonöltözetben jelenik meg, s ez alkalommal jelölt az esküt az egyetem jogára tett jobbkézszel mondja el;

d) Ő Felségének a királyi család tagjainak és felelős

ministereinek, idegen uralkodóknak az egyetem falain belül tett látogatásai alkalmával;

e) az Ő Felsége által adott kihallgatásokon;

f) a templomban Ő Felsége születése és nevenapján és Ő Felsége a királyné nevenapján, vagy az Ő Felsége nevével egybefüggő egyéb templomi ünnepségeken;

g) szoborművek leleplezése, vagy más országos fontosságú ünnepek alkalmával és pedig a városban az egész szűkebb tanács, vidéken annak hivatalos képviselője által;

h) doktori díszoklevelek átnyújtása alkalmával;

i) mindazon esetekben, melyekben az egyetemi tanács a díszjelvények viselését elhatározza;

j) egyetemi tanárok temetésén csupán az illető kar dékánja viseli a jelvényt.

3. §. Az 1. §. és 2. §. a) b) d) eseteiben az egyetem és karok jogarait a szolgák a Rector Magnificus és a dekánek előtt tartják, illetőleg viszik;

j) esetben az illető kar jogarát a kari pedellus saját egyetemi egyenruhájában, vagy fekete öltözetben a dekán előtt mindjárt a halottas kocsi, illetőleg a gyászoló család után viszi.

4. §. Míg az egyetemi díszjelvényeknek az új középonti egyetemi épület rectori hivatalában felállított megfelelő nagyságú vasszekrényekben véglegesen való elhelyezéséről gondoskodni nem lehetne, addig a rectornak s a négy dekánnak lánczait az egyetemi quaesturában elhelyezett vasszekrényben kell őrizni. E vasszekrény kulcsa az egyetemi quaestornál áll.

5. §. A rectori és a dekáni jogarok (a fő-pedellus és a négy kari pedellus botjai) és a díszjelmezek egyelőre az egyetemi gondnok őrizete alatt maradnak.

6. §. A díszjelvények, a rövid tartamú doktori avatások kivételével, mindenkor csak térítvény mellett és a Rector Magnificus rendeletére adhatók ki a viselésökre jogosítottaknak, kik azt a legrövidebb idő alatt kifogástalan állapotban kötelesek visszaszolgáltatni.

7. §. A jogarokat és pedellusi jelmezeket a gondnok a pedellusoknak közvetlenül az egyetemi ünnepély előtt azzal az utasítással adja át, hogy az ünnepély végével azokat jó állapotban azonnal visszaszolgáltassák.

Kolozsvárt, a m. kir. Ferencz-József-tudomány-egyetem tanácsának 1896. évi november hó 21-én tartott III-ik rendes üléséből.

IV. EÜGGELEK.

Az egyetemi tanárok és tanársegédek irodalmi működése az 1896/7. tanévben.

I. A jog- és államtudományi kar.

DR. FARKAS LAJOS ny. r. tanár:

»A becsület általános jelentősége a mai és a római jogrendben«.

DR. HALLER KÁROLY ny. r. tanár:

1. »Az osztrák polgári törvénykönyv még érvényes alakjában«. Budapest Athenaeum 1897. II. kiadás.

2. »Képek erkölcsi életünkől«. Az erdélyrészi irodalmi társaságban tartott felolvasás. Megjelent a »Kolozs-vár«-ban.

3. »Rosz szokásainkról«. Az ipari munkások részére tartott felolvasás. Megjelent a helyi lapokban.

DR. KOLOSVÁRI SÁNDOR és DR. ÓVÁRI KELEMEN ny. r. tanárok:

»Corpus Statutorum Hungariae municipalium«. VI-ik kötet. (a jelentés szerint VI. kötet 2-ik fele) 55 negyedrért ív, a M. tud. akadémia kiadásában.

DR. JANCsó GYÖRGY ny. r. tanár:

»Magyar házassági jog«.

DR. LUKÁCS ADOLF ny. r. tanár:

A magyar büntető perrendtartás kézikönyvén dolgozik.

DR. KLUPATHY ANTAL ny. r. tanár:

»A tisztességtelen verseny«. (Concurrence déloyale.)

DR. PISZTÓRY MÓR ny. r. tanár:

1. »Nemzetgazdaságtan«. III. kiadás.

2. »Megemlékezés gróf Széchényi Istvánról«. A kolozsvári kereskedők és kereskedő ifjak társulatában tartott előadás. Megjelent a »Kolozsvár« 1897 évi ápril havi számában.

DR. KUNCZ IGNÁCZ ny. r. tanár:

»Állami önkormányzat«. M. tud. akadémiai székhely. laló értekezés.

II. Orvostudományi kar.

DR. PURJESZ ZSIGMOND:

A serumtherapia kritikájához. Orvosi hetilap. 1896. Ugyanez németül: Wiener med. Presse. 1896.

DR. JANCsó MIKLÓS és DR. ROSENBERGER MÓR:

Blutuntersuchungen die im Jahre 1894. vorgekommenen Malariafälle mit besonderer Berücksichtigung der Specificität der verschiedenen Malaria Parasiten. Deutsches Archiv f. klin. Medicin. LVII. Bd.

DR. JANCsó MIKLÓS és DR. ROSENBERGER MÓR:

Adatok a quartana parazita fajlagosságának kérdéséhez. (folytatólagos közl.) Orvosi Hetilap. 1896.

DR. BUDAY KÁLMÁN és DR. JANCsó MIKLÓS:

A pathológiás óriás-növés egy esete. Erd. M. E. Értesítő. 1897. I. füz.

DR. JANCsó MIKLÓS:

Vér és szövettani vizsgálatok malaria perniciososa egy eseténél. Magyar Orvosi Archivum. 1897. 3. füz.

DR. ROSENBERGER MÓR:

Kórodai észleletek a pilocarpinum muriaticum hatásáról Pneumonia crouposánál. Gyógyászat. 1896. 36—41. szám. és Erd. M. E. Értesítő 1896.

DR. LECHNER KÁROLY:

Az egyetem és a társadalom közti termékeny érintkezés szükségessége és előkészítése a nemzet kulturális fejlődése és szociális szerveződése szempontjából. A második országos tanügyi kongresszus naplója. 1897.

DR. SZABÓ DÉNES egyet. ny. r. tanár:

1. A kolozsvári m. k. Ferencz József tud. egyetem orvosi kara 1872—1895-ben. A nagymélt. m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter megbízásából; megjelent a »felső oktatásügy Magyarországon« című műben.

2. »Az ingyenes orvosi segély-nyújtás.« Reform a millennárius orvosi congressuson, megjelent a Gyógyászat 1896 évi 44—52 és 1897 évi első számaiban.

3. »A szülészet és nőgyógyászat haladása.« Gyógyászat 1897 évi 2, 9, 11, 13, 15. számaiban.

4. »Ujabb gyógyszerek a szülészeti és nőgyógyászati gyakorlatban.« Gyógyászat 1897 évi 17, 20. számaiban.

5. »Az orvosi kamarák törvényjavaslatának tervezete.« Gyógyászat 1897 évi 19, 20, 21, 22. számaiban.

6. Szerkeszti az E. M. E. Értesítőjének orvosi szakát.

DR. MALOM DEZSŐ tanársegéd:

»Uterus bicornis durványosan fejlődött jobb szarvában létre jött terhesség egy esete.« E. M. E. Értesítő 1896 év 142—150. lapjain.

DR. JAKABHÁZY ZSIGMOND:

1. A póralakú drógok górcsővi vizsgálata (Hivatalos kérgék.) Értesítő 1896. I. orvosi füzet.

2. A póralakú drógok górcsővi vizsgálata. (Folytatlagos közlemény.) Értesítő 1896. III. orvosi füzet.

3. Összehasonlító kísérletek a kéksavnak és a lobelinnek a légcserére gyakorolt hatására vonatkozólag. Értesítő 97. I. orvosi füzet.

4. Úti jegyzetek. Értesítő 97. II. füzet.

DR. HINTZ GYÖRGY gyógyszerész:

A nerium oleanderről. (Gyógyszerész tudori értekezés).

DR. BOGÁR KÁLMÁN:

Az itrol és az ezüstös kötőszerek antiseptikus hatásáról. Értesítő 1897. II. orvosi füzet.

DR. ENGEL GÁBOR cz. ny. rk. tanár:

1. Az influenza befolyása a női szervezetre. Orvosi hetilap 1896. 35 és 36 sz.

2. Ugyanaz. Múzeum egyleti Értesítő 1896—XVIII.

3. Einfluss der Influenza auf den weiblichen Organismus. Wiener Med. Presse 1896. 43 és 44. sz.

4. Die Zangengeburt in der Privatpraxis. Wien. Med. Presse 1897. Nro 21 és 22. sz.

5. A fogóműtét a magán gyakorlatban. Orvosi hetilap 1897. 25 és 26. sz.

DR. PAPP GÁBOR tanársegéd:

A kolozsvári sebészeti klinika működése 1895-ben. A has, női húgy- és ivarszervek és a medencze csoportjait *Hevesi Imre* dr. II. tanársegéd dolgozta ki. Megjelent az »Orvosi Hetilap«-ban 1896.

III. Bölcsészeti, nyelv- és történettudományi kar.

DR. FINÁLY HENRIK ny. r. tanár:

A múlt év december 2-án tartott ünnepi beszéde és néhány apró cikke jelent meg az »Erdélyi Múzeum«-ban.

A M. Tud. Akadémia megbízta, hogy néhai Torma Károly felett tartsa meg az emlékbeszédet.

DR. SZAMOSI JÁNOS ny. r. tanár:

Pompejiiról. Felolvasás az Erdélyi Irodalmi Társaságban, megjelent az »Erdélyi Múzeum« 1897. május 5. számában.

Latin olvasókönyv a gymnasiumok III. IV. osztálya számára, sajtó alatt.

DR. MOLDOVÁN GERGELY ny. r. tanár:

Szerkesztette az »Ungaria« magyar-román szemle V-ik évfolyamát:

A román jellem, természet (Ungaria VI-ik füzet, 1897.);

A román pap és népe. (Ungaria V. füzet, 1897.);

A román község és templom (Múzeum 9. és 10. füzet, 1897.);

A hunyadmegyei emlékek. (Felolvasás a múzeum egyetlen bölcsészeti szakosztályában.);

Alsó-fehérvármegye román helynevei. (Ungaria IV-ik füzet);

Könyvismertetés: A román nemzetiségi törekvések. Irta Dr. Jancsó Benedek. (Századok 1896. X. füzet.);

Számos kisebb-nagyobb közlemény.

DR. SZÁDECZKY LAJOS ny. r. tanár:

Szerkesztette a Székely Oklevéltár V. és VI. kötetét. (Mindkettő ez iskolai év folyamán jelent meg);

Történeti értekezéseket, cikkeket, közleményeket írt a

Budapesti Szemle, Erdélyi Múzeum, Történelmi Tár, Erdélyi Gazda számára;

Szerkesztette az *Erdélyi Múzeumot*, melynek szerkesztőjévé és az Erd. Múz. Egylet bölcs nyelv- és történettud. szakosztálya titkárává újabb 3 évre választatott meg.

Felolvasásokat tartott az Erd. Múz. Egyletben és az Erdélyi Irodalmi Társaságban.

DR. MÁRKI SÁNDOR ny. r. tanár:

1. Mátyás és a renaissance. Felolv. az Erd. Irod. Társaságban. Megjelent az Erd. Múzeum 359—376. l. és »Kolozsvár« 221, 223—225. sz.

2. Aba Samu pöréhez. Pesti Napló 282. sz.

3. Quellen zur Gesch. der Stadt Kronstadt. Századok 735—740.

4. A magyar térképirás múltja és jelene. Földr. közlemények 291—303. (a Bulletinben németül is.)

5. Rogeard-Labienus. Pesti Napló 346. sz.

6. A Rimes Kronika a honfoglalásról. Kath. Szemle X. 744—752.

7. Egy erdélyi nő (Wesselényi Polyxena) útazásai. »Kolozsvár« 294. sz.

8. Életmód az Árpádok korában. Iparosok Olvasótára, egy íven.

9. Világtörténelem. Szulik tankönyvének átdolgozása. Hatodik kiadás. Budapest 1897. 8 r. 128 l.

10. Földrajz. Polg. és fels. leányisk. számára. Ötödik javított kiadás. Budapest, 1897. 8 r. 225 l.

11. A kolozsvári tanári kör. Orsz. középisk. Tanáregy. Közl. 21. sz. 417—421. l. és »Kolozsvár« 31. sz.

12. Kolozsvár és a keresk. szakoktatás. »Kolozsvár« 129 sz.

13. A Váncsok és a Vancsfalvi Jurák. Magyar-Román Szemle, 1—12 és 33—48 l.

14. Bocskay István. Szabad előadás a kolozsvári iparos segédek számára. Ism. »Kolozsvár« 7. sz.

15. A francia forradalom hatása Magyarországra. (Weisz János Világtörténetében. XVIII. kötet, 748—762. l.)

16. Washington, 1797. március 4. Pesti Napló 63. sz.

17. Székely Oklevéltár ismertetése. Századok, 244—7. lap és »Alföld« 59. sz.

18. Európa politikai constellatioja a honfoglalás idejében. Hunyadm. Tört. és Rég. Társ. Évk. VIII. kötet, 106—116. l.

19. Priskos Rhetor az iskolában. Kármán-Emlékkönyv, 170—4. l.

20. Paulus Diaconus. Századok, 483—494. és »Kolozsvár« 138—9. sz.

21. Az Árpádok korára vonatkozó cikkek a Pallas Lexiconában, XIV—XVI. kötet.

DR. HALÁSZ IGNÁCZ ny. r. tanár:

1. Magyar nyelvtan mondattani alapon. A közép- és polgári iskolák II. osztálya számára. Budapest 1897.

2. Rendszeres magyar nyelvtan. A közép- és polgári iskolák III. osztály számára. Budapest, 1896.

3. Kisebb közlemények, ismertetések a Magyar Nyelvőrben, Nyelvtudományi Közleményekben és a Budapesti Naplóban.

DR. SCHNELLER ISTVÁN ny. r. tanár:

»Az egyetemi tanulmányozás feladata.« Megjelent az Athenaeum VI. évf. I. 2. és 3. számában.

DR. CSENGERI JÁNOS ny. r. tanár:

1. Közleményeket, költeményeket, cikkeket, bírálatokat írt a Magyar Paedagogiába, az Erdélyi Múzeumba, a Kolozsvárba, a Vasárnapi Lapokba, a Kármán-Albumba.

2. Önállóan megjelent: Propertius elégiái, latinul és magyarul a M. Tud. Akadémia classica-philol. kiadványai közt (36 éves kötet.)

3. Felolvasásokat tartott az Erdélyi Múzeum-Egyletben, az Erdélyi Irodalmi Társaságban, a kolozsvári Tanári körben.

4. A M. Tud. Akadémia megbízta Catullus lefordításával.

DR. SZÉCHY KÁROLY ny. r. tanár:

1. Gróf Zrinyi Miklós költői művei. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel. Az akadémia kiadása. Sajtó alatt: 35—40 ív.

2. Benyomások és Emlékek. Olasz és német-földi úti és művészettörténeti rajzok. Hornyánszky Victor kiadása. Budapest, 1897. 23 ív.

3. Kisebb tanulmányok. Irodalmi adatok és adalékok. Hornyánszky Victor kiadása. Budapest, 1897. 25 ív.

4. Adalékok a régibb magyar irodalomhoz. I. Péchy Ferencz Szent Miklós-éneke. II. Tar Lőrincz zarándoklása. Az akadémia folyóiratában, az »Irodalomtörténeti Közlemények«-ben. 1896. IV. füzet.

5. Endrődi Sándor Kurucz Nótái. Az »Irodalomtörténeti Közlemények«-ben. 1897. I. füz.

6. Péchvárad vagy Farnádi? Az »Irodalomtörténeti Közlemények«-ben. 1897. II. füzet.

DR. BÁLINT GÁBOR ny. rendkívüli tanár:

1. A kabard tanulmányok folytatása.

2. A sinai Si-king dalainak alaki és tartalmi rokonsága a magyar népdalokkal. Az Ellenzékben.

3. A nőnem a sinai népnél csupán kéjeszköz és az volt a legrégebb időkben is. (A Székely Nemzetben.)

DR. FERENCZI ZOLTÁN címz. ny. rkiv. tanár:

A kolozsvári színészet története. (Sajtó alatt, 15 év kinyomva n. 8 r.-ben.

2. Petőfi Múzeum. VIII. (2—3. füzet).

3. Tótfalusi Kiss Miklós élete. Iparosok Olvasótára III. kötetében.

4. Egy jezsuita-dráma-codex a kolozsvári r. k. lyc. könyvtárában. Erd. Múzeum 1897. 6. füzet.

5. Adatok az isk. dráma és Felvinczi Gy. életéhez. Irod. tört. Közl. 1897. I. füzet.

6. Erdélyi országgyűlési törvénycikkekben 14 unicum nyomtatvány ismertetése. Magyar Könyvsz. 1897. I. füzet.

7. Szerkeszti az Erd. Irod. Társ. Évkönyvét. Írt bírálatokat az Erd. Múzeumba s kisebb cikkeket egyéb lapokba.

DR. EISLER MÁTYÁS magántanár:

1. Több cikket írt néhány folyóiratba, különösen a »Jövő« című zsidó tudományos és társadalmi lapba.

2. Elkészült a Kolozsvár városi és megyei zsidók történetével.

DR. CSERÉP JÓZSEF magántanár:

1. Család és társadalom a nevelés munkájában. Zemp-lén, 1896. 29 és 30 sz.

2. Római irodalomtörténet középiskolai használatra. (Franklin Társ. 1896.)

3. C. Sallustius Crispus életviszonyaira és munkáira vonatkozó függő kérdések. Arad, 1896. 150 lap.

4. A dr. Pecz Vilmos szerkesztésében készülő Ó-kori Lexicon számára írja a római államrégiségi és meteorológiai cikkeket.

IV. Mathematikai és természettudományi kar.

DR. ABT ANTAL ny. r. tanár:

1. Nehány vas-oxyd és vas sulfid villamvezetési ellenállása és fajhője. Erd. Muz. Egyl. orv. term. Értesítő term. t. szak, II. f. 1896.
2. Leitungswiderstände und specifische Wärmen einiger Eisenoxyde und Eisensulfide, u. ott a Revue-ben.
3. Ueber das magnetische Verhalten des weichen Stahles. Annalen d. Phys. u. Chem. 1897. Bd. 61.
4. Nehány aczélfaj (gyémántaczel, Wolframaczel stb.) remanens magnessége. Előadatott az Erd. Muz. Egyl. 1897. jan. havában tartott természettud. szakülésén. Megjelenik 1897. évf. I. füz.
5. Ueber den remanenten Magnetismus einiger Stahl-sorten (Diamantstahl, Wolframstahl, u. s. w.) Megj. a Revue ben u. ott.

DR. FABINYI RUDOLF ny. r. tanár:

1. Ibolyavörös, a megy festőanyagának tulajdonságával megegyező festőanyag synthesise. Orv. term. Értesítő.
2. Az állami vegykísérleti állomás vezetése és azzal kapcsolatban számos szakvélemény közegészségi és ipari kérdésekben.
3. Kísérleti tanulmány a fa száraz lepárlásáról. a m. kir. földmivelésügyi minister úr megbízásából (folyamatban).

DR. VÁLVI GYULA ny. r. tanár:

1. Többszörös involutio. III. közlemény. A mathematikai és természettudományi Értesítő 1896. októberi füzetében.
2. Ueber die mehrfachen Involutionen. Három közlemény. Mathematische und naturwissensch. Berichte aus Ungarn. XIII. füzet.

DR. APÁTHY ISTVÁN ny. r. tanár (1895/6. és 1896/7. tanév.)

1. Jelentés az Erdélyi Múzeum állattáráról az 1894. évben. (Muzeológiai fejtegetések). Értesítő Természettud. szak. 1895, XVII. évf. 3 füz. 366—369. l.
2. Ueber das leitende Element des Nervensystems etc. (Egy Leidenben a III. nemzetk. zoologiai congressuson tartott előadás kivonata.) Comptes-Rendus des séances troisiéme congrés international de zoologie, Leyde. 16—12 szept. 1895. p. 132—163.
3. Die mikrotechnik der thierischen morphologie. Eine

kritische Darstellung der mikroskopischen Untersuchungsmethoden. I. Theil. 322 pp. 8°, mit 10 Figg. Braunschweig (Herald Bruhn) 1896.

4. Notiz über die Verwendung des Hohlspiegels bei schwacher Vergrößerung, nebst Bemerkungen zur Kritik meiner Mikrotechnik von Prof. Josef Schaffer. Wiener klinische Archenschrift, Jhrg 1897, N° 1. 4. l.

5. Subphylum Meristhelminthes. (A Gyürüs-Férgek földolgozása.) A K. M. Természettudományi Társulattól kiadott »Fauna Regni Hungariae« című millenniumis műben.

16. 4. r. old. sajtó alatt.

6. A késtartó szerepe a mikrotomiában, kapcsolatban egy új fajtának leírásával. Értesítő: természettud. szak XIX. köt. 1897. 32—53. I. II. tabl. 14 ábra.

7. Ugyanaz, ugyanott németül.

8. Ein neuer Messerhalter. Zeitschrift f. wissenschaftl. Mikroskopie. XIV. Bd. 2. Hft. (Sajtó alatt.)

9. Das leitende Element der Nervensystems und seine topographische. Beziehungen zu dem Zellen. I. Mittheilungen. Mittheilungen aus der zoologischen Station zu Neapel 12 Bd. 4 Hft. 1897. p 495—738, Taf. 23—32.

10. A pióca nyakmirigyeinek alkotása és szerepe, különös tekintettel belőlük nyerhető kivonat klinikai használatára. Értesítő: orvosi szak. XIX. köt. 2. füz. 1897.

11. Ugyanaz, ugyanott, németül.

12. Die Halsdrusen von *Hirudo medicinalis* L. Archiv f. experimentelle pathologie und Pharmacologie. Sajtó alatt.

13. Jelentés az Erdélyi Múzeum állattáráról az 1895. évben. Értesítő: természettud. szak. XIX. köt. 1. füz. 1897.

14. Jelentés az Erdélyi Múzeum állattáráról az 1896. évben. (Az Erdélyi Múzeum zoologiai jelentőségének fejtegetése). Ugyanott.

15. A természetrajz rendeltetése a középiskolában s a biológia helye az általános műveltségben Emlékkönyv Kármán Mór huszonöt éves tanári munkásságának ünnepére. Szerk. Volf György és Waldapfel János. Budapest (Eggenberger) 1897. 182—191 l.

16. Die Mikrotechnik der thierischen Morphologie etc. zweite Abtheilung. 30 nyomt. ív. sajtó alatt.

17. Monographie der Hirudineen. In Fauna und Flora des Golfes von Neapel. 100, 4-r. nyomt. ív, 40 kettős tábla rajzzal készülöben.

Ezeket kívül több nyilvános szakelőadás, ünnepi

beszéd stb. Pályázati jelentések, szakvélemények külföldi szakkörök megkeresésére stb. Az Értesítő természettudományi szakának szerkesztése dr. Farkas Gyula ny. r. tanárral.

DR. SZÁDECZKY GYULA ny. r. tanár:

1. K. Vágás és Ruda-Bányácska közötti terület geológiai és kőzettani tekintetben. 1 geol. színezett térképpel. Megj. a Földtani Közlönyben.

2. A régi egyiptomiak által felhasznált kőzetek és ásványokról. Több képpel. Megj. a magyar tanárok egyiptomi útjáról írott könyvben.

3. Chloritoidos phyllit Szurdukról Hunyadmegyében 1 táblával. Megj. a Múz. Egy. Term. tud. Értesítőjében

4. A danki földcsúszásról több képpel. Megj. a Múz. Egy. Term. tud. Értesítőjében.

5. Magyarországra vonatkozó kőzettani és földtan irodalom egy részét referálta a Földtani Közlönyben.

6. A Zempléni Szigethegység geológiai és kőzettani tekintetben című művet 1 geol. színezett térkép, 1 tábla, 3 ábra melléklettel nyomda alá rendezte, korrigálta. Kiadja a K. M. Természettudományi Társulat.

DR. ISTVÁNNFI GYULA ny. r. tanár:

1. Újabb vizsgálatok az Üszökenészekről. (Pótfüzetek a Term. tud. Közlönyhöz 1896.)

2. A gombaevésről. Délmagyarországi természetrajzi füzetek. 1896.

3. A Balaton Moszatflorája, vizsgálatok a csövényi planktonról. A Földrajzi Társaság Balaton-Bizottságának megbízásából készült munka, most van sajtó alatt.

DR. KLUG LIPÓT magántanár, szolgálatátételre ide rendelt főreáliskolai r. tanár:

1. Ueber die vierten Schnittgeraden der einem Dreikant umschriebenen Rotationskegel. Megj. a Monatshefte f. Math. u. Phys. folyóiratban.

DR. RUZITSKA BÉLA magántanár:

1. Az elemek szénvegyületei. Magy. Chemiai Folyóirat. 1896. 10 sz. 147. l.

2. A robbanó anyagokról. Népszerű természettani előadás. Természettudományi Füzetek XXI. k. I. f. Temesvár.

3. A petroleum képződésének újabb elmélete. Pótfüzetek Term. tud. Közlönyhöz 1897. XI. f. 41. l.

4. Újabb vizsgálatok a növényi anyagok synthesise terén. Gyógysz. Értesítő 1897. évf. 6. sz. 13—18. füz.

5. Quantitativ chemiai analysis kolorimeter segítségével (Kolorimetria). Orvos-természettud. Értesítő 1896. I. füz. 20. l.

V. FÜGGELEK.

**Táblás kimutatás az 1896/7. tanévi egyetemi hallgatóság létszámáról
vallás és születés szerint.**

Karak megjelölése	Római kath.		Görög kath.		Görög kel.		Ágost. hitv.		Evang. ref.		Uni- tárius		Izr. vall.		Felek. kiv.		Összesen	
	I. II.		I. II.		I. II.		I. II.		I. II.		I. II.		I. II.		I. II.		I. II.	
	f		é		l		é		v									
Jog- és államtudományi karban.....	180	162	40	34	17	15	30	27	116	100	29	21	21	23	1	1	434	383
Orvostudományi karban	26	23	20	17	7	9	9	9	31	30	4	3	19	19	—	—	116	110
Bölc.-, nyelv- és tört.-tud. karban ..	46	46	1	1	4	4	13	12	72	63	8	6	1	1	—	—	145	133
Mennyiségtan-természettud. karban ..	31	32	3	2	5	5	7	6	18	17	3	3	—	—	—	—	67	65
I-ső évi gyógyszerész	8	9	1	1	1	1	3	3	1	1	—	—	2	2	—	—	16	17
II-ik évi gyógyszerész.....	10	10	—	1	1	1	1	1	3	3	1	1	1	1	—	—	17	18
Összesen...	301	282	65	56	35	35	63	58	241	214	45	34	44	46	1	1	795	726

VI. FÜGGELÉK.

A kolozsvári m. k. középiskolai tanárképző intézetben az 1896/7. tanév első felében a tanárok száma 19, a másodikban 20 volt, szerveztetvén a gyakorlatok a román nyelvből és irodalomból is dr. Moldován Gergely egyet. ny. r. tanár vezetése alatt. Mindkét félévben szüneteltek a felsőbb mennyiségtani gyakorlatok dr. Martin Lajos be-
tegsége, illetve halála következtében. Ujjonnan nevezettek ki az 1. félévben dr. Szádeczky Gyula az ásvány- és föld-
tani gyakorlatokra, a 2. félévben dr. Istvánffy Gyula a növény-
tani gyakorlatokra. Utóbbi az 1. félévben mint helyettes működött volt. Az intézet vezetése újlag, három
évre dr. Szamosi János egyet. ny. r. tanárra bízott, a ki e tisz-
tetet az intézet felállítása (1873) óta teljesíti.

Az intézetben volt az I. félévben: a II. félévben:

ösztöndíjas rendes tag	16	16
rendkívüli tag	24	24
előkészítő évfolyamon .	75	75
összesen	115	115

Mint vendég, részt vett egyes gyakorlatokban az első félévben 65, a második félévben 67.

Szakok szerint volt az I. félévben:

classica-philológiára	rendes	1,	rendkiv.	3,	elők. évf.	13 = 17
magyar-latinra . . .	»	4,	»	4,	»	15 = 23
magyar-németre . . .	»	2,	»	3,	»	14 = 19
német-latinra . . .	»	—,	»	1,	»	4 = 5
magyar-franciára . .	»	—,	»	—,	»	3 = 3
történelem-latinra .	»	—,	»	1,	»	6 = 7
történelem-földrajzra	»	4,	»	3,	»	6 = 13
term.-rajz-földrajzra	»	1,	»	2,	»	4 = 7
term.-rajz-vegytanra	»	1,	»	—,	»	— = 1
mennyiségt.-term.-t.	»	3,	»	7,	»	10 = 20
Összesen rendes 16, rendk. 24, elők. éves 75 = 115						

A második félévben :

classica-philológiára	rendes 1,	rendk. 2,	elők. évf. 12 = 15
magyar-latinra . . .	» 4,	» 5,	» » 14 = 23
magyar-németre . . .	» 2,	» 3,	» » 16 = 21
német-latinra . . .	» —,	» 1,	» » 4 = 5
magyar-franczára . .	» —,	» —,	» » 2 = 2
történelem-latinra .	» —,	» 2,	» » 2 = 4
történelem-földrajzra	» 4,	» 2,	» » 10 = 16
term.-rajz-földrajzra	» 1,	» 3,	» » 4 = 8
term.-rajz-vegytanra	» 1,	» —,	» » — = 1
mennyiségt.-term.-t.	» 3,	» 6,	» » 11 = 20

Összesen rendes 16, rendk. 24, elők. éves 75 = 115

**Az 1896/7. tanévben a kolozsvári országos középiskolai tanárvizsgáló
bizottság előtt**

Állott	Alapvizsgálatra				Szakvizsgálatra						Paedag. vizsg.-ra				Oklevelet kapott	Megjegyzések		
	jelentkezett	visszalépett	bukott	sikerral állott	jelentkezett	házi	dolg.	zárt	helyin	szóbelin	visszalépett	sikerral állott	jelentkezett	visszalépett			bukott	sikerral állott
						bukott												
Classika-philológiából.....	7	1	1	5	3	1	—	—	—	—	2	4	—	—	4	4	1. Az alapvizsgálatra jelentkezettek közt ismétlő 9. Paptanárjelölt: róm. kath. 20, (kegyesrendi 14), ev. ref. 6, ágostai 9.	
Magyar-latinból.....	14	—	2	12	13	—	—	—	—	—	4	9	10	—	10	10		
Magyar-németből.....	11	1	1	9	13	1	—	—	—	—	5	7	2	—	2	3**		
Magyar-románból.....	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	1		
Német-latinból.....	4	—	—	4	1	—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	1		
Német-történelemből.....	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2. Szakvizsgálatra állottak közt ismétlő 6, működő tanár 52, Paptanárjelölt: róm. kath. 23, (kegyesrendi 12), gör. kath. 2, ev. ref. 5, ágostai ev. 7, unitar. 1.	
Történelem-latinból.....	5	1	1	3	4	—	—	—	—	—	1	3	6	—	6	6		
Történelem-földrajzból....	8	2	1	5	5	—	—	—	—	—	1	4	1	—	1	—		
Mennyiségtan-természettan.	12	—	2	10	13	—	—	—	1	—	3	9	8	—	1	7		
Természettajz-földrajzból..	9	1	3	5	5	—	—	—	—	—	3	2	1	—	—	1		
Természettajz-vegytanból..	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	1	* Tulajdonképen 73 (illetve 54), mert a harmadik tárgyból vizsgáltak közül egyik a gör.-latin, egyik a magyar-német rovatban is benfoglaltatik.	
Harmadik tárgyból.....	4	1	—	3	2	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—		
Összesen....	75*	7	12	56	62	2	—	—	1	18	41	35	—	2	33	34**	** Magyar-németre kapott oklevelet 1, régi elővizsgálata beszámítván (8129—1897 min. rend.) Három tárgyra szól az oklevele kettőnek.	

1. Az alapvizsgálatra jelentkezettek közt ismétlődő 9. Paptanárjelölt: róm. kath. 20, (kegyesrendi 14), ev. ref. 6, ágostai 9.

2. Szakvizsgálatra állottak közt ismétlődő 6, működő tanár 52, Paptanárjelölt: róm. kath. 23, (kegyesrendi 12), gör. kath. 2, ev. ref. 5, ágostai ev. 7, unitar. 1.

* Tulajdonképen 73 (illetve 54), mert a harmadik tárgyból vizsgáltak közül egyik a gör.-latin, egyik a magyar-német rovatban is be-foglaltatik.

** Magyar-németre kapott oklevelet 1, régi elővizsgálata beszámítarván (8129—1897 min. rend.) Három tárgyra szól az oklevele kettőnek.

Az 1896/7. tanévben tanári oklevelet nyertek:

- 1 Balogh Péter természetrajz-vegytanra,
 - 2 Bán József történelem-latinra,
 - 3 Domonkos Károly mennyiségtan-természettanra,
 - 4 Mácska Lajos magyar-latinra,
 - 5 Dobai Sándor görög-latinra,
 - 6 Rencz János dr. magyar-latinra,
 - 7 Pecurariu János román-latin nyelvekre és történelemre
 - 8 Scheiner Károly magyar-latinra,
 - 9 Ernyei István dr. magyar-latinra,
 - 10 Phleps Róbert mennyiségtan-természettanra,
 - 11 Balázs István dr. természetrajz-földrajzra,
 - 12 Butyka Boldizsár magyar-latinra,
 - 13 Dékay Lajos mennyiségtan-természettanra,
 - 14 Czweck Sándor történelem-latinra,
 - 15 Szabó Árpád történelem-latinra,
 - 16 Schweighofer János német-latinra,
 - 17 Scheipner János magyar-latinra,
 - 18 Eröss József történelem-latinra,
 - 19 Nagy Sándor mennyiségtan-természettanra,
 - 20 Udvardy Sándor magyar-németre,
 - 21 Frank István mennyiségtan-természettanra,
 - 22 Orosz József mennyiségtan-természettanra,
 - 23 Sinczky Géza magyar-latinra,
 - 24 Brandsch Teophil görög-latinra,
 - 25 Jászay Rezső dr. történelem-latinra,
 - 26 Molnár Károly görög-latinra,
 - 27 Jánky László magyar-latinra,
 - 28 Korbuly Emil mennyiségtan-természettanra,
 - 29 Kiss Pál magyar-latinra,
 - 30 Sükösd Gyula görög-latinra,
 - 31 Wagner János magyar-németre,
 - 32 Marosán Viktor magyar, román, történelemre,
 - 33 Szöcs Géza dr. magyar-latinra,
 - 34 Nősz Gusztáv magyar-németre.
- Paulovits Károly pótoklevelet a latinból.

VII. FÜGGELÉK.

A hallgatóság számának tanévek szerinti kimutatása az egyetem alapításától kezdve.*

Tanévben	Félév	Jogi	Orvosi	Bölcsész-, nyelv- és történelmi	Mennyis. termud.	Összesen	Gyógy- szerész.	Együttesen
		k a r o k b a n						
1872--3	I.	173	27	21	32	253	5	258
	II.	158	28	16	26	228	5	233
1873--4	I.	154	46	43	52	295	11	306
	II.	135	41	39	46	271	18	289
1874--5	I.	170	51	55	66	342	24	366
	II.	163	48	52	64	327	26	353
1875--6	I.	187	65	66	67	385	32	417
	II.	170	57	48	56	331	32	363
1876--7	I.	164	74	67	62	367	24	391
	II.	152	74	62	61	349	23	372
1877--8	I.	185	81	72	62	400	23	423
	II.	170	79	70	54	373	24	397
1878--9	I.	208	72	66	60	406	16	422
	II.	193	68	68	52	381	19	400
1879--80	I.	212	88	74	62	436	26	462
	II.	194	87	68	53	402	25	427
1880--1	I.	228	96	71	46	441	29	470
	II.	217	90	64	39	440	28	438
1881--2	I.	225	100	67	42	434	22	456
	II.	207	93	68	43	411	20	431

* Almanach szerint.

Tanévben	Félév	Jogi	Orvosi	Bölcsész- nyelv- és történelmi	Mennyis. termtud.	Összesen	Gyógy- szerész.	Együttesen
k a r o k b a n								
1882—3	I.	227	93	71	39	430	26	456
	II.	222	94	59	42	417	24	441
1883—4	I.	235	108	66	33	443	23	465
	II.	224	104	58	27	413	23	436
1884—5	I.	232	106	63	32	433	23	456
	II.	224	110	58	30	422	22	444
1885—6	I.	256	120	65	29	470	34	504
	II.	247	114	66	26	453	34	487
1886—7	I.	253	126	55	22	456	43	499
	II.	256	127	51	23	457	45	502
1887—8	I.	255	141	60	31	487	47	534
	II.	251	131	57	30	469	43	512
1888—9	I.	243	138	69	36	486	49	535
	II.	233	133	67	33	466	53	519
1889—90	I.	232	156	86	35	509	56	565
	II.	208	138	87	32	465	58	523
1890—1	I.	268	150	85	39	542	65	607
	II.	227	148	87	38	491	63	554
1891—2	I.	277	142	90	36	545	77	622
	II.	242	141	84	32	499	76	575
1892—3	I.	299	152	80	38	509	55	624
	II.	266	151	88	35	540	56	596
1893—4	I.	343	137	86	41	644	18	662
	II.	301	129	82	39	582	16	598
1894—5	I.	344	123	87	41	595	34	629
	II.	303	122	86	38	549	33	582
1895—6	I.	369	113	130	56	668	34	702
	II.	326	111	120	53	610	33	643
1896—7	I.	434	116	145	67	762	33	795
	II.	383	110	133	65	691	35	726

VIII. FÜGGELÉK.

A második, sub auspiciis Regis fölavatási ünnepély, melyet Ő cs. és ap. kir. Felsége, 1896. évi december hó 23-án kelt legfelső elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, 1897. évi márczius hó 21-én a városi redoute termében, Ő császári és Apostoli Királyi Felsége személye képviselőjének dr. Zsilinszky Mihály vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteri államtitkár úrnak és a város notabilitásainak jelenlétében a következő lefolyást talált:

Az egyetemi tanácsnak a díszes terembe történt bevonulása és elhelyezkedése után dr. Farkas Lajos Rector Magnificus, mint elnök az alábbi beszéddel nyitotta meg a díszülést:

Mélyen tisztelt vendégeink!

Tekintetes Egyetemi Tanács!

Ő császári és Apostoli Királyi Felségének legmagasabb kegyéből, másodszor részesülünk azon fényes kitüntetésben, hogy hatósági hatalmunk legsajátosabb tényét, a doktori avatást, »sub auspiciis Regis« fogjuk teljesíteni.

A hű népének jóléte felett gondviselészerűleg örködő dicsőségesen uralkodó Fejedelem Fenséges személyének képviselőjét küldé el a tudomány zajtalan munkásai közé, hogy a felmutatott siker jelentőségéről élő tanúságot tenné és a doktori méltóság egyik ősi ékessége, a királyi ajándék alakjában ritka fényével is erősítse a jól teljesített kötelesség és kitartó munka eredményes voltát bizonyító oklevél hűségét.

Hú alattvalói hódolatunk és legmélyebb hálánk le-

gyen ezen legmagasabb királyi kegynek hozzánk jutása felett érzett boldogító örömünknek első nyilatkozása.

Fogadja a Tekintetes Tanács tiszteletteljes üdvözlőletemet, jelentőségteljes ténykedéséhez pedig legjobb szerencsekívánatomat.

Legyen szabad a legszivesebb üdvözléssel fogadhatnom ünnepélyünk fényét kegyes jelenlétükkel gyarapítani eljött mélyen tisztelt vendégeinket, s köszöntenem a legmagasabb kegygyel kitüntetett jelöltünket Kolosvári Bálint urat.

Ünnepélyes ülésünket megnyitottam s fölkérem a jog- és államtudományi kar nagyságos dékánját: méltóztassék a mai »sub auspiciis Regis« ügyét az egyetemi tanács elé terjeszteni.

Ennek megtörténte és a kir. Felség képviselőjének előírt fogadtatása után, elnöklő Rector Magnificus a Felség képviselőjét a következő beszéddel üdvözlölte:

Méltóságos Államtitkár Úr!

O cs. és ap. kir. Felsége személyének képviselője!

Öröm és bizalom tölti el lelkünket, hogy hön szeretett Egyetemünknek évkönyvébe egy lapot fogunk ma igtathatni, melyen fejedelmi fénytől áthatva lesz megörökítve a jól végzett munka elismerése s díszében és hírnevében növekszik az ezt tanúsító oklevél.

Egyetemünk legszebb ékessége és legszilárdabb erőssége a Fenséges Név, nekünk mindennap az a legtisztább forrás, melyből a magasra helyezett cél felé vezető úton a lankadó erő állandó megújulását, a sikerét felismerő öntudat, hivaikodástól ment emelkedettségét merítheti.

De a midőn most dicső tulajdonosát a személyesítés fényes jelenségében is közöttünk lenni tudjuk és hallani fogjuk, hogy Neki már az is kedves dolgot cselekszik, a ki egyenletesen kitartó szorgalommal készült nemzetének legbecsesebb javát, műveltségét, gyarapítani: a fényben a legjobb atyai szív áldott melegségét is érezzük.

Különösen szerencséseknek vallhatjuk pedig magun-

kat, a midőn mindezen ritka fejedelmi kegy és jószág még azzal is tetézve van, hogy magas hírnökében épen Méltóságodat, Egyetemünk doktori karának kiváló díszét üdvözölhetjük és ünnepelhetjük.

Fogadja Méltóságod ennek mély tiszteletteljes nyilvánítását és kegyeskedjék megengedni, hogy az ünnepélyes fölvatás kezdetét vehesse.

Az egyetemi tanács a beszéd végeztével újra helyet foglalván, jelölt a királyi képviselő elé járulva, meghajlás után, állva a következőket mondja:

Méltóságos királyi képviselő Úr!

A legmélyebb hódolattal járulok Méltóságod, mint Felséges Urunk és Királyunk legmagasabb személyének képviselője elé! Meghatott lelkemben soha nem enyésző hálával köszönöm a kegyet, hogy Uram és Királyom engem a mai kitüntetésre méltat. Örömtől magasztosultán, igaz szívből fogadom, köszönetem zálogaként, hogy teljes életemben mindig, minden törekvésemet, mint hű alattvaló Királyom szolgálatára, szeretett hazám javára és dicsőségére fogom szentelni.

A jelölt doktorrá avatása és doktori oklevelének átvétele után, Méltóságos Zsilinszky-Mihály vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteri államtitkár úr, mint Ő cs. és ap. kir. Felségének képviselője a gyűrű átadása alkalmával az alábbi beszédet mondotta:

Ő császári és apostoli királyi Felsége, legkegyelmesebb Urunk legfelsőbb parancsának hódolatteljes hálával teszek eleget ma, midőn szerencsém van a kolozsvári egyetem ezen szép ünnepélyén a Királyi Felség nevében jelenhetni meg.

A legtisztább öröm és hazafias lelkesedés fogja el lelkemet a felett, hogy ez alma mater kebelében már másodízben van alkalmunk tudorrá avatni fel oly ifjút, aki abban a lélekemelő kitüntetésben részesül, hogy eddig kifejtett szorgalmáért és elért sikereiért szokottnál fényesebben, »sub auspiciis Regis« avattatik fel.

Azonban nem az teszi ünnepélyessé és nevezetessé ez ünnepélyt, hogy szokatlan fényvel tartatik meg, hanem különösen azon magasztos tény, hogy Felséges Urunk, Koronás Királyunk legmagasabb fejedelmi gondjai között is atyai gondossággal és figyelemmel kíséri a haza reményeinek tudományos fejlődését. A legfényesebb trón magaslatáról örömmel tekint le az általa anynyira kedvelt magyar ifjúságra, annak foglalkozására, és keresi az alkalmat, hogy a szorgalom és példás magaviselet erényeit megbecsülje, a kitartó munkát megjutalmazza.

Érezzük mindnyájan, hogy ez ünnepélynek mély erkölcsi jelentősége van; mert azt a felemelő nagy igazságot fejezi ki, hogy életünk termékeny földjében minden erény megtermi gyümölcsét, — hogy a komoly törekvés és kitartó munka nem hiába való, — és hogy az egyéni érdem elismeréséhez nem kell sem előkelő születés, sem rang; mert azt a tehetség, szorgalom és jellem önmagában is biztosíthatja. De érezzük azt is, hogy ez az elismerés erkölcsi kötelezettséget hárít az ünnepelt ifjúra; azt a kötelezettséget, hogy a hozzája kötött remény virágait idővel a te ek gyümölcseivel váltsa be.

Érezned kell neked is Kolosvári Bálint, hogy ez a drágaköves gyűrű, melyet a legjobb Király legkegyelmesebb megbízásából ezennel átnyújtok, nem közönséges ékszer, nem hiú csecsebecse, hanem oly ereklye, melynek valódi értéke magas erkölcsi jelentőségében rejlik. A szó legszebb értelmében jegygyűrű az, mely által a haza szolgálatának kötelezed el magadat. Zálognak kiválthatatlan, bilincsnek feloldhatatlan, ajándéknak megbecsülhetetlen.

Ez a gyűrű mindenkor szent jelvény marad, mely arra fog Téged figyelmeztetni; hogy Isten, haza és Király iránti kötelességeidet minden körülmények között híven teljesítsed; hogy a tudományban a szépnek, jónak és igaznak eszméit ékes szóval hirdessed és néma tettel kövessed.

Tudd meg, hogy a haza nem oszt ajándékot; a haza áldozatot és munkát követel. Csak áldozattal és munkával lehet iránta való igaz szeretetünket bebizonyítani. Ma

még csak a pálya küszöbén állasz; az igazi munka ezután következik. Meg kell czáfolnod azt a vádat, hogy az újabb nemzedék fázik a tettektől és ki van fáradva a tétlenségtől.

Mai napon megérted az életnek legtisztább örömét; megfogod érni kétségtelenül viharos napjait is. És ha majd a vészek tisztító tüzeiben csüggedés fogná el lelkedet, jusson eszedbe ifjúkori erényeidnek mai diadalünnepe, melyből a fejedelmi ajándék mellett a kötelesség hű teljesítésének jelszava hangzik feléd; és jusson eszedbe a nagy költő intő szózata, mely ekképpen buzdít:

Előttem a küzdés, előttem a pálya,
Az erőtlen csügged, az erős megállja.
És tudod az erő micsoda? Akarat,
Mely előbb vagy utóbb, de borostyánt arat!

Igen, az erős akarat, a céltudatos, a szabad és szent akarat!

Isten megírta útját a csillagoknak, megsabta határát a viharoknak; embernek megengedte, hogy önsorsát maga is irányíthassa. Éljen e szabadsággal okosan; mutasd meg, hogy van benned erő minden körülmények között nemes irányban előre haladni!

Jelölt a királyi képviselő beszédének bevégeztével a gyűrűt átvevén, Rector Magnificus a következő szavakban kívánt neki szerencsét:

Doktor Úr!

Ünnepélyes esküje és a felavatási beszédből tudja már doktor úr, hogy a kezében tartott oklevél nem Egyetemünk kötelékéből való kiválását, a vele szemben elvállalt kötelességek megszűnését, hanem éppen azt jelenti, hogy azok most már felsőbb rendűekké alakultak és csak azon magasabb fekvésű pontra ért el, a melyről a jó szem a tudomány céljainak körvonalait már tisztábban szemlélheti, a pálya emelkedését, a vágy és tehetség arányosságának szükséges voltát biztosabban mérlegelheti. Tudja és tetteivel is fog róla tanuságot tenni, hogy tantermeink-

ből nem ismeretlen világba lépett át, mert azoknak ajtai csak a hiuságos vásári lárma előtt vannak zárva, de annál tisztábban hallotta bennük ama nagy és mély járású küzdelem komoly hangját, melyet korunknak s benne jó magyar népünknek is vívnia kell; vívni és kivívni azon erős hittel és bátor bizalommal, hogy a felszínt torzító hitbeli megfogyatkozás, önmagával úgy mint másokkal tépelődő meghasonlás, gyűlölködés és makacs előítélet együttvéve sem lesznek elég erősek, hogy a valódi tudomány sikerei elől a népünk lelkéhez és szívéhez vezető utat elállhassák és igazságainak világosságát kiolthatnák.

Tanulmányi éveinek tiszteletreméltó eredményei, Felséges Urunk legmagasabb kegye, legjobb kezességünk, hogy ama harcz Önben Doktor úr, hű bajnokot nyert, s a mai nap fényében a jövő-reménye csak gyarapodott; amihez éppen azért legjobb szerencsekiváнатommal örömmel járulok.

És a midőn most már Ő Felsége legmagasabb kegyelméért hódolatteljes hálánkat, a fenséges személyét képviselt Államtitkár úr Öméltóságának kegyességeért legmélyebb köszönetünket ismétlem, ünnepélyünket igaz hazafiúi szívből fakadó hő óhajunkkal zárom: a Mindenható Ő cs. és ap. kir. Felségét, a magyar nemzet áldott jó Királyát, sokáig éltese. Éljen a Király!

IX. FÜGGELEK.

Kimutatás az egyetemi könyvtár használatáról az 1896—97. tanévben.

I. Az olvasó-teremben használt művek.

H ó n a p o k	Olvasók összege	Használt művek össz.	Jogtudo- mányi	Államtudo- mányi	Orvosi	Mathemat., term.-tud.	Philosophia- paedagogiai	Történelem- földrajzi	Philologiai	Vegyesek	Kötet	Füzet
Október	950	615	173	86	43	41	28	105	131	8	962	51
November	1206	473	157	71	73	53	68	131	208	30	1286	71
Deczember	750	522	150	39	43	35	32	58	119	26	763	50
Január	730	319	105	35	28	21	36	61	80	14	516	42
Február	1825	789	197	102	45	31	95	118	174	27	1978	82
Márczius	1516	738	168	98	46	32	70	113	177	24	1893	74
Április	1215	703	171	95	36	25	68	109	179	20	1397	56
Május	1267	712	173	79	48	27	64	97	187	27	1419	61
Junius	1018	564	105	60	34	19	50	65	105	18	1105	54
Julius	} Az olvasó-terem zárva.											
Augusztus												
Szeptember*												
Összesen...	10.477	5435	1399	665	396	284	513	857	1160	194	11.319	541
												11.860

* A lefolyt — milleniumos — évben a tanév csak októberben kezdődött.

X. FÜGGELEK.

II. Házi használatra kivett művek.

H ó n a p o k	A kivett művek össz.	Jogtudo- mányi	Államtudo- mányi	Orvosi	Mathemat., term.-tud.	Philosophia- paedagogia	Történelem- földrajzi	Philologiai	Vegyesek	Kötet	Füzet
Október	208	48	17	8	12	31	34	49	9	295	3
November	247	54	24	16	13	38	37	58	7	327	24
Deczember	218	47	21	12	14	33	32	48	11	305	7
Január	146	31	16	6	13	7	30	38	5	219	49
Február	255	56	23	17	15	35	36	60	13	331	47
Márczius	245	52	24	15	13	37	30	58	16	317	39
Április	265	60	27	13	15	39	23	67	21	313	41
Május	283	43	33	18	20	45	24	81	19	346	36
Június	226	34	25	12	14	32	15	63	10	298	24
Július	} Az olvasó-terem zárva.										
Augusztus											
Szeptember											
Összesen	2093	425	210	117	129	297	261	522	111	2751	260
3011											

XI. FÜGGELEK.

Az I. és II. táblázat összegezése.

H ó n a p o k	A használt művek össz.	Jogtudo- mányi	Államtudo- mányi	Orvosi	Mathemat- term.-tud.	Philosophia- paedagogiai	Történelem- földrajzi	Philologiai	Vegyesek	Kötet	Fűzet
Október	823	221	103	51	53	59	139	180	17	1257	54
November	720	211	95	89	66	106	168	266	37	1613	95
Deczember	740	197	60	55	49	65	90	167	37	1068	57
Január	465	136	51	34	34	43	91	118	19	735	91
Február	1044	253	125	62	46	130	154	234	40	2309	129
Márczius	983	220	122	61	45	107	143	235	40	2210	113
Április	968	231	122	49	40	107	132	246	41	1710	97
Május	995	216	112	66	47	109	121	268	46	1765	97
Junius	790	139	85	46	33	82	80	168	28	1403	78
Julius	} Az olvasó-terem zárva.										
Augusztus											
Szeptember											
Összesen.....	7528	1824	875	513	413	810	1118	1682	305	14.070	801
										14.871	

II. B E S Z É D,

melylyel

Lechner Károly

orvos-sebész-doktor, szülész- és szemésmester, az elmekórtan ny. r. tanára, az elmekórtani intézet igazgatója, a törvényszéki orvosi vizsgáló-bizottság tagja, az Országos Közegészségügyi Egyesület alapító, az Országos Közegészségügyi Tanács rendkívüli tagja, a Magyar kir. Természettudományi Társulat, a Magyar Orvosi Könyvkiadó-Társulat, az Erd. Múz.-Egylet orvos-természettudományi szakosztályának rendes és a budapesti kir. Orvos-Egyesület alapító tagja, az orvosi karnak 1897/9. tanévben volt dékánja és 1898/4-ben prodekanja, a m. kir. Ferencz-József tudomány-egyetem e. i. rectora.

AZ 1897/8-IK TANÉVET MEGNYITOTTA.

Mélyen tisztelt egyetemi közgyűlés!

Ime elhangzottak a lelépett rector bucsúzó szavai. Velök negyedszáz év utolsó perczei tüntek el fölöttünk, a mióta először megnyiltak egyetemünk kapui. Negyedszáz év! Elég hosszú idő ahhoz, hogy a gyermek elvesse játékait, a serdülő leszokja ügyetlenségeit és az érett ifjú egyénisége kristályosodjék ki. Huszonöt év nem sok a tudomány életében, de emberöltő az egyéni én fejlődésében. Egyetemünk is túlesett már a gyermekkor tehetetlenségén, átszenvedte a serdülőkori nehézségeit, legyűrte az ifjúkor félszégeit és végre itt áll érett — bár fiatal — egyéniségével a küzdelemre készen, mint a tudományok sikra szálló bajnoka. Eljött az idő, hogy hovatovább ne csak gyarapodjék, ne csak fejlődjék, hanem egész tudásával méltó részt kérjen magának a kultúra alakításának, a társadalom szervezésének, az emberiség ethikus haladásának folytonos munkájában. Itt az óra, hogy számot vessen magával, kimutassa erőit, megismerje saját énjét, annak szükségait, életföltételeit, óhajait, vágyait és megtalálja ama béklyókat is, melyeket individuális tekintélye, szabadsága és függetlensége érdekében le kell ráznia magáról.

*

A midőn ma, egy újabb emberöltő kezdetén, az egyetem kitüntető bizalma folytán átveszem annak vezetését: engedjék meg, hogy első sorban is annak én-jével foglalkozzam.

Joggal kérdik: egyetemünknek, egyáltalában testületeknek, van-e, lehet-e saját én-jük? Igenis van, kell hogy legyen, mert minden élő organismus, akár csak egy-egy sejtből, vagy ilyenek társadalmából alakult lény legyen, akár e lények csoportosulásából származott családokat, testületeket, osztályokat, népeket foglalja magában, mindenkor önálló én-nel bír. Természetes, hogy ezen én a sejtek vagy lények adta társadalom tökéletességével arányban hatalmában, szabadságában és önállóságában is nagyobbodik.

Az én a psyche jelensége. Erőnyilvánulás, mely — minden más erőnyilvánuláshoz hasonlóan — hol erőt köt, hol ilyet felszabadít. Az erőkötés a lelki nyugalom állapotában történik. Az erő felszabadulását a szellemi munka képviseli. Önmagától semilyen erő sem változtathatja meg potentiális avagy kinetikus állapotát. Ehhez okvetetlenül valamely kiváltó inger közbenjárása szükséges. Kiváltó okokként élő organismusnál majd külső objectiv ingerek, majd belső subjectiv hatások szerepelnek. Mindkét csoport az erőkötés és az erőfelszabadulás folyamatát egyképen eredményezheti. Valahányszor külső inger folytán erőkötés jön létre, ezt üdülésnek nevezzük. A belső inger okozta erőkötés gyarapodást közvetít. Ezekkel szemben a külső erőfelszabadítás fáradáshoz vezet, a belső erőfelszabadulás pedig fogyást okoz. A nyugalom phasisa tehát üdüléssel és gyarapodással jár karöltve, a munkáé ellenben fáradással és fogyással, illetve kopással.

Üdülés, gyarapodás, fáradás és fogyás valamennyi részt vesz az én létesítésében. Mentül

jobban üdül, mentül inkább gyarapodik az organismus, annál több erő köttetik meg számára, mely mind-megannyi az én pontentiáit növeli. Minél többet fárad és minél inkább fogy, annál nagyobb mennyisége az eleven erőnek használtatik fel általa, azaz — külső vagy belső ingerekkel szemben — élet-céljai érdekében annál hatalmasabban érvényesül az én. Az erőkötés és az erőfelszabadulás közötti helyes arány az éntökéletességének első föltétele. Reá nézve éppen olyan hátrányos, ha kevés erejét túlságosan elfecsérli, mint ha sok erőt gyűjt, de azt fel nem használja.

Fokozott mértékben mondható ez az egyének többségéből alakult testületekről, melyeknek összérdeke ellen van, ha meglevő erői idegen, egyéni, pártos célokra pazaroltatnak, de az is, ha igénybe nem vételnek.

Énünk tökéletessége azonban nemcsak az erő minőségétől és mennyiségétől, nemcsak azon aránytól függ, a melyben ez a szervezetben felgyülemlik s ott felszabadulhat, hanem függ még attól is, vajon a potentia könnyen vagy nehezen, gyorsan vagy lassan, az ingervariációkhoz alkalmazkodólag vagy alkalmazkodás nélkül szabadítható-e fel; szóval az erő minő fokban és minő készenlétben áll az organismus rendelkezésére. Ez utóbbi körülményt egyeseknél az idegrendszer szerkezetének öröklött boncz-tani tökéletessége s annak szerzett gyakorlottsága, testületeknél azok szervezete és ettől függő munkaképessége határozza meg.

Az én jelenségével, annak fajlagos potentiáival, valamint az e potentiák révén kiváltható saját for-

májú reactióképességgel az élő organismusok mind-egyikénél találkozunk, kezdve a mikroorganismusok legtökéletlenebb fajaitól egészen föl az emberig. A psyche erői mindenütt megvannak és kimutathatólag anyagon, az úgynevezett plasmán érvényesülnek, mely plasmában az erőkötést vegyi folyamatok, az erőfelszabadulást — újabb kutatások szerint — vegyi folyamatokkal járó elektromos áramlások, mindkettőt molekuláris mozgások közvetítik.

Látszólag egynemű plasmában is már többféle potenciával találkozunk. Tehát a lélek itt is már többrendbeli képességgel bír. Ha soknemű plasma organismussá egyesül, számukkal arányban az erők sokfélesége is szaporodik s — természetesen — velük a psyche potenciái is gyarapodnak. Mégis az egynemű plasmából álló és a szervezettebb testű lények között nem csupán erők mennyiségében s azok többféle minőségében van a különbség, hanem főleg abban, hogy a szervezettebbeknek különmemű erői egymásra kölcsönösen hatni tudnak, egymást a potentia felgyűjtésében támogatják és az erők felszabadításában befolyásolják. Szóval az organismus részei között társas viszony létezik. A potenciákat hordozó anyagok közötti ezen társas viszony minősége adja meg az én tökéletességének második föltételét.

Már ha a többplasmájú organismus e révén fölényben van az egyplasmájú felett; mennyire inkább fölényre kell jutnia ama társadalomnak, a mely sok ily összetett szervezet egyesüléséből alakúl. Ezeknek tökéletessége kell hogy szintén fokozódjék azon kölcsönhatás nagyságával, a melyben az illető

társadalom egyes tagjai egymás között állanak. Valamely egyesület vagy testület erőbeni súlyára vonatkozólag tehát — eltekintve annak felgyült potenciától — azon szervezet mértékadó, a mely az egyesek közötti kölcsönhatást jobban avagy kevésbbé érvényre jutni engedi.

Az egysejtű s mikroszkopikus nagyságú amöbapl., a melynek csak egyféle plasmája van, valóban nagyon fogyatékos énnel bir. Bár határozottan kimutatható psychéje van, bár az erőgyűjtés tényeit tropismusok alakjában, az erőfelszabadulásait pedig tactismusok képében mutatja: egyénisége igen korlátolt, mert az erők közötti társító hatást nélkülözi. Kevés ingerre reagál, ezek is kell hogy tartóssak legyenek, több egyidejű ingerre való reactionban pedig mindig csak ezek egyikére szorítkozik. Több inger behatására egyszerre alkalmazkodni tehát képtelen, legfeljebb egymást követő sorrendben.

Ily korlátoltsággal az élők világában — kisebb nagyobb fokban — mindenütt találkozunk. Annál csekélyebbé válik ez, minél közelebb érünk az élő lények fejlődésbeli sorozatában az emberhez.

De még az újszülött ember is szerfelett korlátolt énn fölött rendelkezik. Világra hozott egyénisége csupán testi érzések szerelte tartalommal bir. A saját testéből fakadó érzések szolgáltatják psychejének összes foglalatját, melyhez már az első életévekben a külvilági ingerek adta érzések csatlakoznak. Ezen még kizárólagosan subjectiv érzések tömege alkotja az úgynevezett elsődleges vagyis érző ént.

Az értelem fejlődésének későbbi fokán a tények

megváltoznak. Minél inkább szaporodnak az érző én gyűjtötte potentiák; minél tömegesebbekké válnak az egyszerre beható számtalan inger mindegyikére felszabadulni kész erők: annál elkerülhetetlenebbé válik, hogy az organismus ne mindegyik ingerre föltétlenül válaszoljon, ne mindegyik potenciáját egyszerre engedje eleven erőbe átmenni; hanem szükséges, hogy érzéseinek tömegében, az azokat előidéző ingerek hasznos vagy káros voltaához képest, czélszerűen válogasson. E válogatást az érzések közötti kölcsönhatás, a társulás, más szóval a gondolkodás tudatos folyamatai eszközlik. A tudatosság e mellett — a mint azt újabb kutatások beigazolták — korántsem új erő, új képesség, mert csakis az érvényesülő potentiák egymásra való hatásának szüleménye. A keletkezett érzések mindegyike mintegy hírt vesz a másíknak jelenlétéről, azt tehát megérez. Az érzések válogatásának létesülésében fő tényezőként a plasma-anyagokat összetársító idegkapcsok bezzentése, azoknak kiköszörülődése gyakorlás folytán szerepel. Járatos utak, a válogatás ösvényei készülnek így, melyeket a nevelés, a foglalkozás, a milieu bezzent meg s a melyeknek talaján fölépül a másodlagos, a gondolkodó én.

Ez utóbbi részben subjectiv, részben objectiv természetű. Subjectiv azért, mivel csupán egyéni érzésekből tevődik össze. Objectiv pedig azért, mert a hírt adó érzés a hírt vevővel szemben valóságos objectum, a mely objectumnak tudomásul vett jelenlétéből az utóbbi következtetést von, íté. Tényleg ítéleteink annál tökéletesebbek, minél kevesebb bennük

a subjectiv bizonyosság, azaz mentül több érzés válik a társulás ténye által objectummá. A midőn pl. látunk valamit, a fényérzés és a színérzés mellett a tárgy térbeli kiterjedését és helyzetét is tudomásul vesszük. Értésülünk pedig erről azon szemmozgások révén, melyek szükségesek, hogy szemünk a legjobb látás állapotába helyeztessék. De ekkor a szem és a pupilla mozgása sohasem jut subjectiv testi mozgás, illetve izomérzés alakjában tudomásunkra. Mindig csak a térbeli orientálódás ítélete az, amit hírül veszünk. E példából eléggé kitűnik, hogy ítéleteink tökéletessége azon színeződéssel nő, a melyben azt objectiválódásra alkalmas és tényleg objectummá váló érzéseink száma részesíti.

A subjectiv érzések objectiválódását a társulás folyamatai eszközlik. Sokkal szembeszökőbbé válnak ezen események a testületi összetársulás tényében, a mikor, kétségen kívül, minden egyes — önmagára nézve subjectiv — egyén társító hatásában objectumként szolgál a többiek számára.

Még távolról sem teljes mindevvel az élő organismus egyénisége. Ugy az ingerek megérzése, mint az érzések közötti válogatás eszközlése önmagában elégtelen. Biológiai céljainak a szervezet csak akkor felelhet meg, ha az érzések kapcsán és az azokban eszközölt válogatás révén arra is képesítetik, hogy a káros ingereket kerülje, a hasznosakat pedig keresse. Más szóval nélkülözhetetlenek az ingerek követelte és az érzéstársulás megítélte, illetőleg módosította reactio meg actio tényezői. Ezek az éntökéletességének harmadik követelményeként lépnek fel.

Tagadhatatlan, hogy az actio és a reactio eszközei nélkül élő lény el sem képzelhető. Védekezésre és támadásra fegyverekkel kell birnia. Potentiák ezek, melyek különböző mozgások, elválasztások és kiválasztások alakjában szabadúlnak fel. Tökéletességük egyrészt a szervek, melyeknek segedelmével nyilvánulásra juthatnak, fejlődöttségétől és számától, másrészt azok gyakorlottságától függ. A beszéd actioira pl. nem elég hogy erre alkalmas szervünk legyen, szükséges e mellett, hogy az organismus e szerv használatában gyakorlottságot is szerezzon. Ez utóbbi a potentia feszültségének fokozódásában áll és az egyes mozgásnemek egymásmellettiségének s egymásutánjának bezzentése által érhető el, — természetesen — a válogatás tényeinek közbenjárása mellett. Ujból objectiválásról van a szó, mely a gyakorlandó mozgásnemeket a subjectiv érzésből az objectiv eredmény tudatába viszi át, sőt — kellő gyakorlás után — még ennél is tovább megy és teljesen öntudatlan, tisztán az inger objectumára irányított, minden subjectivitástól ment, kizárólag objectiv actiókat formál belőlük. Végső sorban automatás mechanizmusok támadnak ebből, melyek immár a szervezetet biológiai céljai keresésére és az ártalmak ellen való védekezésre kellőképen alkalmatosítják. Ezen begyakorlott automatizmusok összessége képviseli a harmadlagos, a mozgó, a reagáló ént.

Az erőnyilvánulás eszközeire, a cselekvés szerveire — az egyes organismusokhoz hasonlóan — testületeknek is szükségük van. Actió és reactió nélkül ezek sem élhetnek, tehát a megfelelő szerveket, illetőleg szervezetet ezek sem nélkülözhetik.

Az énnak imént ecsetelt háromfélesége fokoza-
tosan fejlődik egymásból. Mindegyik az élet során
különböző mértékben érvényesül. A gyermekkorban
főleg az elsődlegest, az érett korban a másodla-
gost, a vénségben a harmadlagost, látjuk előtérbe
lépni. Valamennyi ismét több alsóbbrendű énnre bont-
ható fel. Valóban az érzések, a társítások, a
mozgások egyes systemái és apparatusai külön
énrészeket képviselnek és mindegyik számára külön-
álló működést engednek meg. Így különül el a töb-
bitől a látó, a halló, az izló, a szagló meg a tapintó
énünk, így oszlik szét a közérzésünk meg a hangu-
latunk énje, így válik szét ténykedéseiben felismerő,
figyelő, emlékező és ítélő énnünk és így határolódnak
el egymástól cselekvő reakcióink, összevágó moz-
gásaink, ösztöneink s akaratunk énjei.

E sokféle én mibennünk rendszerint harmoniába
vegyül, egymást támogatva fejlődik, szükség szerint
tökéletesedik, gyarapodik, szaporodik és a munka s
nyugalom általános elvének hódolva hol erőteljes
actióba lép, hol pedig egészen szünetel.

Eltékelve az alvásközben beálló szüneteléstől,
énünk kisebb-nagyobb részei olykor háttérbe is szo-
rúlnak, máskor előtérbe nyomúlnak, mi által egyéni-
ségünk pillanatnyi kisebbedése, összpontosulása vagy
szétbomlása eredményeztetik. E lelki tünetmennyekkel
életteni viszonyok között is találkozunk.

Ha a kisebbedés vagy összpontosulás az elsőd-
leges érző én szolgáltatva érzések valamelyikére
szorítkozik, az én e megszükülését és a subjectivi-
tásnak ez által támadt egy irányban való előnyo-

múlását *suggestió*nak nevezzük. Általa egyes érzések kiválása eszközöltetik, és pedig a többiek visszavonulása miatt, mely kiválásnak eredményeként az érzés uralomra jutása mutatkozik és ebből kifolyólag annak döntő hatása minden éppen lepergő lelki eseményre. Minthogy ezen énszűkülés mindig valamely külső érzésre (*heterosuggestio*) vagy belső érzésre (*autosuggestio*) vonatkozik, a *suggestio* jelensége fölmerül mindott, a hol az elsődleges én bármi okból fölényre jut. Gyermekeknél, fejlődöttleneknél, műveletlen embereknél, gyöngye jellemű és erősen *subjectiv* természetű egyéneknekél leljük ezt a lelki tüneményt, avagy oly kóros állapotokban, mely állapotok az érzés tökéletlenségével, egyoldalúságával vagy gátoltságával járnak. A csábíthatóság, hiszékenység, utánzás, hizelgősség, *occultismus*, *mysticismus*, stb. a *suggestibilitás*nak ily módon létesült kiváló sajátságaiaként ismeretesek.

Más tünemény áll elő, ha a tudatosság a másodlagos, a gondolkodó én valamely társító folyamatára összpontosodik. Vele a *rapport* jelensége támad, mely a társulás egy-egy *prädomináló* folyamatával függési viszonyba hozza az egyén legtöbb vagy összes lelki eseményeit. Jóformán minden inger, minden gondolat ugyanazt az egy érzéstársulást idézi föl, a mint azt a szerelem, a vonzalmak, a vágyak, a képszer, a szenvedélyek, a nagyizolás, a fanatizmus, stb. tényeiben észlelhetjük. A *rapport* jelenségei az érettebb kor jellemvonásaihoz tartoznak és túlzásaikban csak ott jelentkeznek, a hol a társításnak — akár öröklött, akár szerzett, akár múltó, akár maradandó — tökéletlenségei vagy nehézségei merülnek föl.

A harmadlagos, a mozgó én is hasonló egyoldalúságoknak eshetik áldozatul. Mihelyest az én koncentrációja bizonyos begyakorlott mozgásalakokra történik, megszűnik az ezek és az érzések, valamint a társítások közötti kellő összhang. Ebből a *automatáságok* származnak, melyek az én szétbomlásához vezetnek. A szórakozott egyén, ki mást gondol és mást cselekszik, a gondolataiban elmélyedett ember, ki nem tudva gépiesen ténykedik, az álomban beszélő, az alva cselekvő, a hypnosis állapotában ténykedő, a somnambul, a vigilambul egyén és sok más e fellépő automatáságában egyúttal énszakadást vagy énhasadást is mutat. Észleltettek oly esetek, a melyekben egyetlen ember 3, 4, sőt 6 egyéniségre bomlott fel, a melyek közül mindegyik a másik tudta nélkül s attól függetlenül cselekedett. Az automatáság e túlzásba menő tünetei leginkább a kor, a kopás, a betegség, a kimerülés, a vénülés jeleiként lépnek föl, ott, hol a válogatás eszközölte szabad actiók meg vannak nehezítve.

A suggestio, a rapport és az automatismus említett jelenségei kóros túlzásaikban az érzéki csatlódásig, a téves eszméig, a kényszerig, illetőleg az impulsiv cselekvésig fokozódhatnak. Valamennyit — úgy épélettani, mint kórtani formáikban — az én szabadságának korlátoltsága jellemzi. A hiba mindenütt a nyugalom és a munka közötti arány helytelenségében, az erőket hordozó énrészek közti társas viszony elégtelenségében, vagy a felszabaduló erők nyilvánulásaira alkalmas szervek, illetőleg az ezekkel való kapcsolatok hiányosságában vagy működésbeli zavarában keresendő.

Ugyanily korlátoltságokra, az én függetlenségének és szabadságának ugyanily fogyatékokságaira ráakadunk a társas egyéniségek, a családok, a testületek, a népek életében is.

*

Egyetemünk — minden más élő organismushoz hasonlóan — a mondottak alól kivételt nem képezhet. Őt is a suggestiók varázsa környékezi, a rapport nyüge fenyegeti és fiatal kora daczára az automataság veszélye kísérti. Pedig valamennyi a testület egyéniségének féltékenyen őrizendő szabadságát korlátozza.

Minden suggestió érzés csalódáshoz vezet. Minden rapportbeli gondolkodás tévedést szül. És minden automata cselekvés öntudatlanságba süllyeszti az egyént. Óhajtható, hogy a tudomány-egyetem testülete mindezekről mentes maradjon! Kíváncsinos, hogy énje hasonló szűküléseknek áldozatul ne essék! Követelendő, hogy egyéniségének szabad nyilvánulását egyoldalú korlátoltságok ne veszélyesztessék! Hiszen az én említett fogyatékokságai a subjectiv bizonyosság mázát kenik az egyéniség lelki eseményeire s azért határozott ellentétben állanak a tudomány objectiv céljaival, a kutatás tárgyilagos ingereivel, a melyeknek fő forrásai éppen a bizonyosságot kizáró kétség és a valószínűség.

Kettős ünnepélyre gyűltünk össze ma: az egyetemünk 25 éves munkásságát betetőző évfordulónak ünnepére és az újult erővel való munkakezdés szokásos évi örömnapijára. Illő, hogy ez alkalommal feltárjuk az én-ünket eltöltő vágyakat, rámutassunk azon tényezőkre, melyek egyéniségünk szabad nyil-

vánulását még korlátozzák, és világgá kürtöljük az első negyedszáz év lételtével a tudomány s az egyetem lehető függetlenségének és önállóságának eszméjét.

*

A mikor 1872. évi október 19-én az új egyetem megnyitott, Mikó Imre gróf miniszteri biztos azon kívánsággal üdvözölte tanárait, hogy soha mást, csak az ismeretek, a felvilágosodás és a szabadság igéit hirdessék. E kívánságban bennfoglaltatott a suggestióktól való mentesség óhaja. Bennfoglaltatott az egyetem igazi missiójának megjelölése, mely soha subjectiv érzésekből fakadó politikai, nemzetiségi vagy felekezeti nem lehet, mely kizárólag a tudományok objectiv fejlesztésében, a kultura terjesztésében és az ideálok teremtésében összpontosodhatik.

Mégis azóta gyakran hangzottak el nálunk a suggestiók törekvések szöszatai. Egyetemünknek szakadatlanul védekeznie kellett ellenök. Hol a magyarság végvárának minősítették, hol a politika fegyverének tekintették, hol pedig a felekezetiség köntösébe kívánták öltöztetni azt. Alig van Magyarországon bevett vallásfelekezet, melynek theologiai fakultást az egyetemen ne sürgettek volna. Tisztelet a vallás magasztos tanainak! Meghajlunk a hit óriási ereje előtt. Tárt karokkal fogadjuk bármely felekezet papnövendékeit, ha fenkölt hivatásuk érdekében tudományért szomjuhoznak. De a subjectiv érzelem virágait — bármily szépek azok — objectiv kutatásaink mezejére átültetni nem engedhetjük! Evvel megcsorbítanók egyéniségünk objectivitásának szabadságát és egyuttal meghamisítanók a tudományt. Hinni és tudni, e kettő kizárja egymást.

Hasonló óvást emeltünk és emelünk azon suggestió ellen, mely egyetemünket a Pepiniére mintájára az idősebb társegyetem előiskolájába kívánta tenni, avagy egyáltalában annak inferioritását hirdeté. Egyéniségünk ezen megkissebbítése ellen már szót emelt Berde Áron legelső rectorunk. Vetőjét ismételték utódai közül többen, nevezetesen Finály Henrik, Ajtai Sándor és Haller Károly rectorok. Ezek érveihez nincsen mit hozzá tennem. Csak újból hangsúlyozom itt e helyen azt, hogy a tudásnak van mértéke, van foka; a tudománynak nincsen. Egyetemek között rangsorozatot felállítani annyi, mint a tudománynak, illetve az ő képviselőinek határt szabni a tudásban. Ez pedig a tudományok károsodása nélkül kivihetetlen.

Mindevvel és több hasonló suggestióval szemben egyetemünk eddig kellő ellenállást tudott kifejteni. Küzdelmét siker koronázta, mert egyetértése, kitarása, kifejtett munkássága kizárta a kockázatot. E tekintetben kiváló érdemeket szereztek maguknak azon tanárok, a kik úttörőkként vettek részt az egyetem alapjának megvetésében, kik elsőek voltak a kivívott nemes czélok kitűzésében, kik lankadatlan szorgalommal küzdöttek e czélok elérésében, kik nemcsak keresték és védtek, hanem teremtték is e czélokat és kik közül elég számosan ma büszke fővel tekinthetnek itt 25 éves nehéz, fáradságos munkájuk sikerére.

Egygyel azonban ők sem tudtak egészen megbirkózni: a nagy közönség közönyével — mondható — ellenszenvével. Suggestió ez is, mely a

testület értékét csökkenti, mely énjét megbénítja, mely küldetését sokban illuzoriussá teszi. Hiába! A mig szájról szájra lebben az egyetemek élete feletti kicsinylés mosolya; a mig nevetségessé tétetnek annak törekvései; a mig sürgősebb egy félmillió ménló beszerzése, mint a tudományos kutatás mindennapi szükségleteinek kielégítése; a mig nagyobb értékű bármely sportverseny jutalma, mint a minőt a tudományos munkásságnak osztogatnak; a mig semmibe sem vétetik a tudományos kutatásnak szentelt összes fáradozás, csupán a szaknevelés iparának tekintetik; a mig alig találkozik ember e széles országban, a ki — bár néhány fillért csak — ajándékozna vagy hagyományozna a tudományegyetemnek, holott mesés gazdagsággal díjazott tanszékek állítódnak föl a külföldön régóta már ily módon; a mig a hosszas küzdelmek árán az egyetem számára biztosított eredmények foganatosítását általános ellenszenv nehezíti meg: addig a nagy közönséget a tudományokkal és még inkább az egyetemekkel szemben legalább is közönyösnek kell tekintenünk. Pedig a kulturában való haladottság igazi mutatója mindig csak az a tehetség marad, melylyel a társadalom összessége a szellemi munka gyümölcseit felismerni, megbecsülni és élvezni tudja. A tudomány és a művészet gerince a kulturának. A minő mértékben vérré válik az ezeket fejlesztő intézmények fontosságának meggyőződése a köztudatban, oly arányban nő e tényezőknek tekintélye s befolyása is. Erőforrás a tudomány, melyből az én tökéletesedésével a mai társadalom összes kulturája fakadt.

Erőforrás, mely annál gazdagabban bugyog, minél hatalmasabb tekintélyben részesíti azt a köztudat, minél melegebben ápolja azt az egész társadalom.

Sajnos! Nálunk a tudományos kutatást ily tekintély nem támogatja, a tudományok szerelte ismeretek igazságát ily bizalom nem kíséri, a tudományokban rejlő erőt ily szeretet nem gazdagítja, mert a közvéleményt nem hatja még át teljesen az az axióma, hogy: a népek küzdelmében biztosan elpusztúl az a nemzet, mely a tudomány és a művészet kincseinek birlalása s szaporítása után nem törekszik. Méltán vetette ezt dr. Wlassics Gyula minis-ter a legelső promotio sub auspiciis regis alkalmával itt a közönség szemére, mondván, hogy: »nálunk a társadalmi élet egész szellemi érdeklődését a napi politika múltó tüneményei emésztik fel, úgy hogy komoly, mély, igazi érdeklődés a magyar szociális életben a szellemi élet más nyilvánulásai iránt nem is jelentkezik«.

De nem vádoló a nagy közönséget. Hibás benne az egyetem. Nem mintha elmúlasztaná kötelességét, nem mintha kelletlenül töltene be hivatását, hanem azért, mert szervezete — nagy missiójához képest — elégtelen.

Minden művelt népnél a tudományok és a művészetek fejlődése eltörölhetetlen bélyeget nyom az egész társadalomra. Nálunk ennek nyoma sincs. Sőt kigyót, békát kiáltanak arra, ki a sablontól el mer térni, szánólag vonnak vállat az előtt, a ki hiúnak tetsző tudományos problémák megoldásán fáradozik. Az ok a tekintély hiányában keresendő.

Honnét is legyen a tudományok emporiumainak nálunk tekintélye? Régi, százados tekintélyre — a külföldi egyetemek mintájára — nem hivatkozhatunk. Újnak szerzésére pedig a modern társadalom nem adja meg a változott viszonyoknak megfelelő, az arra való fegyvereket. Ez okból a szellemi tőke gócpontjai, a műveltséget fejlesztő testületek, a tudományok laboratoriumai mellőztetésben részesülnek a legtöbbször. Mellőztetésben még ott is, a hol közbenjárásuk révén és szavuknak súlyánál fogva nyomást kellene gyakorolniok a társadalom fejlődésére. Termékenyítő befolyással nem lehetnek, mert szervezetük hiányossága megfosztja őket a kifelé való hatás eszközeitől. Hány ügyvédi kamara, kereskedelmi csarnok, iparos testület, gazdasági társulat emeli fel bangosan, nyilvánosan és sikerrel a szavát valahányszor őket érdeklő országos kérdések kerülnek a szőnyegre. Egyetemeink ilyenkor is némaságra kárhoztatvák. A társadalom legnagyobb szabású átalakulásai mennek végbe, a nevelés, az oktatás, sőt az egyetemre való előkészítés kérdései dűlőre vitetnek a nélkül, hogy az egyetemeknek alkalmuk nyílnék ezekhez testületileg s a tudomány szempontjából hozzászólniok. Sokat hangoztatott, de törvényileg sehol sem biztosított autonómiájuk daczára elzáródik előlük a nyilvános felszólalás útja. Szervezetük minden ügyben a hivatalos útra tereli őket. Ügyeiknek nyilvános szelőkötése pedig a hivatalos titok megsértésével egyenlő. Már pedig a nyilvános érvényesülés versenyében félretolatnak mindazok, a kik kellő időben és kellő erélylyel fellépni nem tudnak. Ez az oka, hogy

a tudománynak nincs meg nálunk a kellő tekintélye. Ez az oka, hogy az egyetemek önhibájukon kívül a társadalom szerveződésére és alakulására az őket megillető befolyástól elesnek. A tudományművelés és a kulturateremtés legfőbb tényezőit mindenestre joggal megilletné az ingerentia szabadsága az állam-szervezés tényeiben. Belátta ezt már 1848-ban az egyetemi ifjúság, a midőn az egyetem országgyűlési képviseltetését kérte. És beismerte ezt az akkori igazságügyminister, a mikor a kérelem teljesítését elodázhatalatlannak minősítette.

Halaszthatatlan szükség, hogy az egyetemek autonóm szervezete, azok kulturabeli küldetése érdekében, a szabadság elvének megfelelőleg, törvény útján rendeztessék.

A midőn azonban elismerjük, hogy az egyetemeknek hivatása nemcsak a tudományok fejlesztése s azok terjesztése, hanem azonfölül a közművelődés emelése, a társadalom termékenyítő befolyásolása s az ideálok teremtése is: rámutathatunk egyszerűsmind ama rapportjelenségekre, melyek a testületeket fogva tartják, azok szabadságát sok irányban korlátozzák.

Az énszűkítés egyik legmegrögzöttebb és mind-nagyobb hullámokat verő áramlatban nyilvánuló alakja az a rapport, a mely az egyetemet a tanítás és a tanulás szabadságaiban megnyirbálni iparkodik, mely e testület egyes részei és tagjai között a tudományos kölcsönhatást meggátolni, jobban mondvá formaságokra szorítani törekszik, mely az egyetemet egyszerű szakiskolává sülyeszteni akarja.

Igaz ugyan, hogy — gyakorlati szakoktatás céljait tekintve — a szakiskola előnyöket nyújt a tanszabadságát védő egyetemmel szemben. Szakiskolák felállítása ellen azért nem is lehet kifogásunk. A meddig azonban ilyeneket csak az egyetemek rovására működtethetünk, addig a haszon csak látszólagos, az általuk okozott kár pedig helyrehozhatatlan. Helyesen fejtette ki ezt 1886-ban Szamosi János rector, nyomatékkal hangsúlyozván, »hogy az egyetemek szervezetében csak annyi tért szabad a gyakorlati célok elérésére való törekvéseknek engedni, a mennyiben ez a tudományosság kára nélkül eszközlhető«. És igaza van! A szakiskola nem tűri a tanítás szabadságát, pensumként megszabja az anyag mennyiségét és minőségét s ezzel lehetetlenné teszi a tudományok szabad művelését. A szakiskola meghatározza a tanulás mértékét, mi a tudomány továbbterjedésének legnagyobb akadályja. A szakiskola bevégezett igazságokat állít fel, a melyekre szinte esküt kell tennie a szigorlónak, s így a kételkedés kizárásával útját állja a tudomány fejlődésének. Ettől való féltében mondá 1878-ban Imre Sándor rector, hogy »az egyetem nem iskola, hanem tudományos intézet«.

De a szakiskolává való törpülésnek vannak ezeknél még súlyosabb következményei. Hiszen az egyetemek legmagasztosabb feladata éppen az ideálok teremtése. E feladat teljesíthetése lehetetlenné fog válni abban a pillanatban, a melyben az egyetem szakiskolává minősül. A magasabb kulturára törekvő emberre korántsem elég, ha csupán ismereteit gya-

rapítja, ha emlékezését tökéletesíti, ha figyelő képességét gyakorolja, ha ítélő erejét élesíti. Okvetetlenül szükséges, hogy kedélybeli világát is megnemesítse, hogy énjébe magasztosabb érzelmeket oltson bele, hogy az ethikus és az ästhetikus érzésekben való gyönyörködés nélkülözhetetlenné váljék számára, hogy erkölcsével elválaszthatatlanul összeforrott ideáljai legyenek.

Felsőbb iskoláinknak az egyéniséget túlságosan megkötő ezen mai rendszere máris elsilányítja az ideálokat. Ifjaink összes munkája — hosszú tanulmányok alatt — ma már alig egyéb, mint a szigorlatokra való folytonos készülődés mestersége. Magasabb ideálok bennük az egyetemen csak elvétve kelhetnek. Összes erejüket a tanulás száraz munkája absorbeálja. Majd kizárólag a kenyérkereset törekvései töltik el őket. A morál, az ideál érzései számára sem idő, sem hely, sem alkalom e lélekölő munka közepette nem igen kínálkozik. — Pedig ennek a hiánynak messze kiható következményei vannak. Egyetemeink ifjúságából toborzódnak össze a magasabb vezérlő osztályok tízezrei. Mihelyest az ifjak innét nem hoznak erkölcsöket és eszményeket magukkal az élet színpadára, általuk az összes társadalom elveszti fokunkint a nemes eszmék, a fenkölt érzelmek iránti fogékonyságát. Tényleg mit látunk mindennütt az életben? Azt, hogy a társadalomban időszerint éppen azok az eszmék jutnak vezérszerephez, melyek a vezérlő férfiak lelkeiben azok serdülő korban fogamzottak volt meg. De látjuk azt is, hogy ott, a hol az egyetemek lassankint leszoríttatnak a

szakiskolák színvonalára — az általános művelődés egyébkénti feltartóztathatlansága daczára — a köz-erkölcsiség és az ideálok hanyatlanak. Misem mutatja ezt jobban, mint az a körülmény, hogy ma, a midőn az egyetemek szervezésének kérdése — a mint azt Schwarcz Gyula a kolozsvárt felállítandó egyetemről szóló törvényjavaslat tárgyalásánál jól mondta — »európai kérdés«, hogy ma az érdektől hajtott utilitarismus, a sikert néző opportunismus, az alkalmat vadászó stréberség, a hatalom uszályát hordozó helotismus, az élveket hajhászó heluatismus és több hasonló lelki inferioritás rapportjelenségei ijjesztő mértéket öltenek és pedig annál inkább a társadalom minden rétegében, mert a suggestiók példa utánzásra serkent erősen. Egyúttal e rapportok túlharapódzására vezetendő vissza részben az a közöny, a melylyel a közvélemény a tanügy, a nevelésügy, de még inkább a tudományok iránt viselkedik.

Igy végső sorban a nagy közönség közönye is az egyetemek hibás szervezetére vezethető vissza, azon kölcsönhatás fogyatékoságára, mely a tudományok egyenjogosítását hátráltatja, valamint azon szervek hiányára, a melyekre a közvéleményre való hatás érdekében szükség volna elkerülhetetlenül. Valóban az egyetemünk felállításáról szóló törvényczikk biztosította teljes tanszabadság daczára, ma ennek az árnyéka van már csak meg. Mindinkább a szakiskola kerékvágásába jutunk. Éles szavakkal kárhoztatta 1877-ben Genersich Antal rector e veszedelmes irányzatot. De hiába! A kötelezett tárgyak, kötelezett tárgyrészek, kötelezett félévek, kötelezett óra-

számok, kötelezett tanrend, kötelezett szigorlati rend, kötelezett idő, kötelezett látogatás, sőt kötelezett nem — ugyan most már csak egyes fakultásokra nézve — stb. mind, mind, kivétel nélkül nem egyéb, mint a szintén reformok után kiáltó gymnasium elvei szerint szervezett szakiskola fokozatos rendszerezése. És ha hozzávesszük mindehhez a tudományt ellenőrző kormánybiztosok részben tervbe vett, részben már foganatosított alkalmazását a vizsgálatoknál, valamint a mindmélyebb mederbe jutó központosító törekvéseket: joggal száll meg bennünket az az aggodalom, hogy az egyetem idővel valóságos gymnasiummá törpülhet, gymnasiummá éretteszü ifjak számára.

Ha e lejtőre jutni nem akarunk, ha egyetemeink egyéniségének szabadságát megóvni, rapportoktól való mentességét elérni óhajtjuk: immár ütött az óra, hogy a tanszabadság kérdése törvény útján végleg rendeztessék, s egyúttal az egyetemek szabadsága egyéb jogkörök kiszélesbbitése által — minő például a felírási, a levelezési, az országos ügyekkel való foglalkozási, ezekben határozathozási, stb. jogok gyakorolhatása által — fokoztassék, egy szóval az egyetem jogi személynek minősítettessék, a mint az a legutóbbi időben Olaszországban meg is történt.

A hol a suggestiók és a rapportok befészkelik magukat, ott természetesen azok következményei, az automataságok sem maradhatnak el. Ilyenek elég bőven találkoznak ama formaságokban, aprólékos fontoskodásokban, kötöttségekben és állandósult viszonyokban, a melyek együttvéve alkotják meg egye-

temünk gépezetét. Sök közülök lassan fejlődött uzusnak következménye s így történelmi jelentőségű, bárha némelyikét egyetemünk — egyénisége rovására — állandó teherként czipeli is magával. Mások a központosító törekvések túlkapásaiból származtak és a testületi egyéniség szabad alakulását akadályozzák.

Az uzusok, mint a természetes fejlődésnek szüleményei, nem igen veszedelmesek. A szükség teremti őket és szükség szerint módosúlnak, kopnak, sőt el is enyésznek. Nélkülözhetetlen fegyverek ezek, melyek az egyéniség érvényesülését, annak sűrűn és egyformán halmozódó reactióiban, megkönnyebbítik. Kár belőlük nem származik, mivel bármikor elvethetők és a folytonos gyakorlás alatt a valódi szükséghez képest gyorsan idomúlnak. Ugy viselkednek ezek a testületek életében, mint az egyes egyén életében annak begyakorlott mozgásalakjai.

Annál nagyobb veszedelmet rejtenek magukban — éppen a tudomány és a kulturális missio szempontjából — az állam, bár jóakaró, de gyámkodásukban túlzó, központosító törekvései. Eltekintve attól, hogy nem egyszer az egyetem autonom jogainak csorbításával járnak, különösen avval ártanak, hogy az egyéniség szabad fejlődésének gátakat vetnek. Hol túlságosan felaprítják az egyetem erőit, hol megnehezítik azok egymásra való hatását, hol pedig ellenértésségeket támasztanak, melyek hatásaikban egymást lényegesen megzavarják. Ezek az egyetem énjéhez szükség szerint nem módosúlnak, ezek tetzés szerint el nem vethetők, ezek a testületet magát elszigetelik a társadalomtól és megfosztják azt

az élet követelményeihez való alkalmazkodás lehetőségétől.

Mindez érthető! Hiszen az államhatalom világ-szerte — nemcsak nálunk — iskolának tekinti az egyetemet és nem tudományos intézetnek. A közoktatás politikájába foglalja azt s nem a kultúra politikájába. A kettő között pedig nagy a különbség. A közoktatás érdeke az, hogy minél nagyobb néprétegek készítenek elő a társadalom szükségelte ismeretek befogadására, azaz hogy az ismeretekben való gazdagodás lehetősége a népiskolától a szakiskoláig fokozatosan bővítessék. Helyes eljárás tehát, ha a közoktatás politikája a népneveléssel kezdi áldásos működését s ezzel megteremti az anyagot a magasabb iskolák számára. Ezen alapjában véve igaz felfogásnak tulajdonítandó az, hogy a népnevelés terén nálunk is óriási haladást tettünk. Sajnos! Nem áll ez ugyanoly mértékben az egyetemekről. Ezek, mint-hogy szintén a közoktatás politikájába illesztettek bele, a népnevelésre fordított gondoskodás közepette szükségképen elhanyagoltattak. Mindenesetre nagyon is szembeszökően elhanyagolásra vall az a tény, hogy egyetemünk 25 év óta áll fenn tanárképző gyakorló iskola és használható klinikák nélkül, hiszen a klinikák csak ezután fognak felépülni, és még feltűnőbb, hogy legfőbb életforrásainak ügye, tanszabadsága és autonómiája, negyedszáz év alatt törvényesen rendezhető nem volt.

A kultúra útja — a népnevelésével szemben — határozottan fordított irányú. A művelődés a mióta a világ áll, mindig a felsőbb néprétegekből az alsób-

bakba szállott alá. A ki a művelődést elő kívánja
 mozdítani, annak azt legfelsőbb tényezőiben a tudomá-
 nymányok és a művészetek emporiumaiban kell fel-
 karolnia. Szabadság, függetlenség, szeretet, ezek kel-
 lenek a tudományoknak éppen úgy, mint a művé-
 szeteknek. Nélkülök virágzásnak s gyümölcsözésnek
 semelyik sem indulhat. Nélkülök termékenyítő hatást
 a közművelődésre, a társadalom ethikus alakulására
 nem gyakorolhatnak. Nélkülök oly szerveik nem fej-
 lődhetnek, a melyek segedelmével az államszervező-
 dés szakadatlan munkájában méltó részt vehetné-
 nek. Automataságokba esnek ellenállhatatlanúl, mi-
 helyest a független fejlődés föltételeit nélkülözik.
 Automataságokba sülyednek azonnal, mihelyest nem
 többé a hozzájuk fűző tiszta szeretet, hanem a po-
 litika, a felekezetiiség, a nemzetiség céljai, vagy
 más érdekek vezetik őket. Mindezek mesterséges
 fejlődést provokálnak. Ilyen mesterséges fejlődésnek
 terméke például egész vizsgarendszerünk, mely a
 vizsgatárgyak folytonos szaporodása és az anyag-
 nak szüntelen növekedése ellenére, mindkönnyebbé
 teszi a szigorlatozást. Csak kellő időt és kitartást
 szánjon reá a szigorló és végre sikert arat, ha egyéb-
 ként még oly alkalmatlan és tehetségtelen ember
 is. — Ide tartozik a hallgatóság individuálizálásának
 lehetetlensége. Kiben-kiben megöletik az egyén, hogy
 a tananyag kaptafája biztosíttassék, hogy a vizsgák
 merev formalitásai betarthatók legyenek. — Ide számí-
 tandó továbbá a semesterek fokozódó túlterhelése
 tananyaggal, a nélkül, hogy a társadalom fölmerülő
 követelményei tekintetbe vétetnének, elannyira, hogy

végre a társadalom maga kénytelen magán, új vizsgák felállításával az egyetemen kívül segíteni. — Ide sorozandó még a kormánybiztosság intézménye is, mely éppen csak az automatáságot ellenőrzi, de oly színezettel, mintha a tudományt ellenőrizné. Olybá tűnik az, mintha a törvénykező bírót ítéletében kormánybiztos ellenőrizné. Itt említendő a tanároknak időtrabló, szükségtelen, de gépiességbe sodró adminisztrációkkal való megterhelése. Ide iktatandók a szakőrök kiképzése elé gördített akadályok, a katonaközpontok és másoknak nyújtott ok nélküli kedvezmények és sok egyéb tényező, mely valamennyi a függés miatt megakadályozott érvényesülhetőségnek egyenes folyamánya. — Megszabott automatások nyilvánulásai ezek, mely automatások — a mint azt a világ egyik leghíresebb politikusa mondá — »magas lóra ültetik a tudományt, de elfedik előle a talajt, a melyen lovagolnia kell«.

Függetlenség, minél nagyobb függetlenség, ez a tudomány életföltétele. Más ellenőrzést, mint a nyilvánosságot, az meg nem tűr. Szabad fejlődését és mélyreható befolyását a közművelődésre csak az önállóság biztosítja és pedig a minden kölöncztől mentes, az egyéniség sajátosságát mindenképen biztosító önállóság, mely függetlenséget enged neki, úgy szellemileg és erkölcsileg, mint anyagilag.

Ennek elérhetése legyen a jövő negyedszázéva megkezdendő munkásságának legfőbb törekvése! Sokkal messzebbmenő átalakulásokat követel az, sem hogy rövidesen meg lehetne szerezni. Meg kell hozzá nyernünk előbb a közvélemény érdeklődését, ki kell

küzdenünk a társadalom önkényt nyújtott gyámolítását s velünkérését, el kell hintenünk a tudományok nagyobb függetlenítésének eszméjét: és bizton elvárhatjuk, hogy ez az eszme hazánk szabadelvű talajában nemcsak megfogamzik majd, de virágozni és gyümölcsözni is fog.

*

És most hozzátok fordulok egyetemünk ifjúsága! Hozzátok, ti hazánk reménye, büszkesége, jövő támasza! A midőn a tudományok hajlékába léptek, őrizzétek meg egyéniségtek szabadságát! Gondosan fejlesszétek énjetek tökéletességeit! Ne engedjétek semmiben sem korlátozni gondolkozástok függetlenségét, érzelmeitek szabadságát! Vessétek le magatokról, a hol lehet, a subjectiv igazságok béklyóit! Kövessétek mindenütt az objectiv igazságokat! Keresetek és találjátok ideálokat! Védekezzetek a suggestiók, a rapportok s az automataságok énszűkülései ellen! Suggestiókat ne tűrjétek csak olyanokat, melyek a szeretet nemes érzelmeivel töltenek el benneteket az igaz, a szép, a jó, de különösen drága hazátok iránt! Rapportba ne jussatok mással, mint a tudományokkal, a művészetekkel, az erkölcsökkel és ezek eszményeivel! Automata módra ne cselekedjétek soha, csak akkor, a mikor a kötelesség hív!

Úgy legyen!

Evvel megnyitom az 1897/8-ki tanévet.